

de baaierd

TIJDSCHRIFT VOOR ZEEUWSE LITERATUUR

2022 - jaargang 1/#2

Zeeuwse meester

Josephine Rombouts

historische feminist

Johanna Coomans

jonge dichter

Merijn Bartelink

hout in de hemel met

Kris Terwindt

de viool van...

Bert Kreeft

een smartlap door

Ans Schilders

strijden met

Anne van Damme

baaierdgezel

Trivo Marjanovic

1. **baaierd**, m. de ongevormde mengelklomp waaruit naar het boek Genesis de aarde is gevormd; chaos:

- (fig.) warboel, verwarring.

2. **baaierd**, m. (-en), (veroud.) passantenhuis, waar behoeftige vreemdelingen tijdelijk onder dak konden komen:

- (gew.) herberg;
- (gew.) gelagkamer.

b

In dit nummer:

schrijversgesprek

Josephine Rombouts: Een bruikbare lijn naar jezelf

6

verhalen

Josephine Rombouts – Hollandse zuinigheid en Britse etiquette

14

Josephine Rombouts – *Keep calm and carry on*

16

historisch vers

Johanna Coomans – fragmenten uit “Wapenschild, opgedragen aan alle eerlijke jongens” (1623)

19

Joyce Pijnenburg – De goede tong: Johanna Coomans’ “Wapenschild”

22

column

Joël Mommers – Is er iets mis met Kerstmis?

24

bekentenis

Dianne Hoogstrate – Op de vooravond van mijn sterven

26

gedichten

Coby Aarnoudse – Te rusten, Goede Vrijdag

28

verhaal

Liesbeth Kooiman – Mozes

30

Kris Terwindt – Hemelhout

33

gedichten

Maaïke Looijen – Woordenwolk

37

Merijn Bartelink – Mijn eigen wereld, De flonkering

38

liedteksten

Ans Schilders – Eindelijk stilte

40

Anne van Damme – Wedstrijd

42

verhaal

Willem van Vliet – De Woordenverkoper

43

liedtekst

Jeffrey Limburg – Zielige beer

46

lichte gedichten

Peter Knipmeijer, Raymond van de Ven – ollekebollekes

48

rap

Benito – In de B

49

schrijversgesprek

Hanneke Middelburg – Peter Swanborn: De kunst van de omweg

50

gedichten

Peter Swanborn – Leonie (48) uit Oudelande

52

Dinie Sophie Fintelman – langs kreken

57

liedtekst

Bert Kreeft – De viool van Fritz Kreisler

58

gedichten

Cathrien Berghout – Samenspraak van de elementen

60

verhaal

Trivo Marjanovic – Het spannende en glamoureuze leven van een drugskoerier in de gevangenis

62

colofon

66

Een bruikbare lijn naar jezelf

Schrijversgesprek met Josephine Rombouts

Josephine Rombouts is de ‘Zeeuwse meester’ van deze editie. Ze maakte naam met haar best-sellerreeks over haar tijd als huishoudster op het Schotse ‘Cliffrock Castle’. Maar Rombouts schrijft ook artikelen voor *NRC*, geeft schrijfcursussen, en verzorgde dit jaar het geschenk voor de Week van het Zeeuwse Boek: ‘t *Oenderkot*. De redactie van *De Baaierd* legde de schrijver een paar vragen voor. Het werd een gesprek over je eigen categorie zijn, de lol van brievenboeken en de lust tot onderzoeken.

Veel schrijvers hopen ooit die bestseller te schrijven. Hoe is dat voor jou gegaan?

Ik was in Schotland, geïsoleerd en werkte in mijn nieuwe omgeving met heel praktische mensen. Ik had het een beetje zwaar en had iets positiefs nodig, om mezelf terug te vinden. Daarom ben ik gaan schrijven. Het is een goede techniek om jezelf weer terug te vinden.

Ik had veel om me druk om te maken maken: de ziekte van mijn zoon, ons afscheid uit Nederland, mijn huwelijk. Maar er was iets dat ik heel leuk vond, en nog steeds, en dat is mensen zien die op elkaar reageren en met elkaar moeten werken. Het menselijk bedrijf, hoe mensen met elkaar zijn.

Een ander ding dat ik heel leuk vind is geschiedenis en cultuur. En ik zat midden in een soort toneelstuk als *Downton Abbey*, dat nu en hier gespeeld werd door serieuze mensen die daar ook echt geen grappen over maakten.

De psychosociale problematiek boeide je?

Ja, ik had een uniek venster voor mezelf om te observeren hoe mensen zich gedragen in een vrij extreme situatie, die ik als Austen-lezer en Belle van Zuylen-adept herkende en die me als iets fantastisch voorkwam. Daar kreeg ik mijn enthousiasme van. Als je iets ziet dat je heel mooi vindt, of heel spannend of interessant, dan wil je dat verwerken. En mijn manier is schrijven. Ik schreef al elke dag iets, over waar ik die dag blij van was geworden. Wat me zo had opgetild, dat ik het nóg eens wilde beleven. Aan publiceren dacht ik daarbij niet.

Hoe is het dan toch tot een publicatie gekomen?

Een nieuwe kennis was bevriend met de bekende literair agent Paul Sebes, van wie ik nog nooit had gehoord. Ze wilde mijn werk naar hem toesturen, wat ze blijkbaar gewoonlijk niet deed. Toen ik een keer in het dorp internettoegang had was het eerste wat ik van Paul Sebes zag een filmpje. Hij zegt daar: “Er zijn drie categorieën: A, B en C.

C is: nooit meer doen, nooit meer een toetsenbord aanraken. B is: te goed om weg te gooien. A is: misschien gaan we het een keer met u proberen, maar reken er maar niet op.” Ik zei tegen mijn kennis: mijn schrijven is voor mij belangrijk en ik ga dat niet laten onderverdelen in A-, B- en C-categorieën.

“Laat niemand je vertellen in welke categorie je schrijfwerk zit. Je hebt je eigen categorie.”

Daar gaat het niet om. Dat is ook iets wat ik belangrijk vind als ik lesgeef. Laat niemand je vertellen in welke categorie dat zit, want het is niet waar. Je hebt je eigen categorie. Het is jouw manier om je te verhouden tot de wereld en tot jezelf. Om je eigen beleving iets op te tillen. En dat kun je voor jezelf doen, of voor een vriendin, of voor je omgeving. Maar de eerste functie is, voor jezelf.

Na een jaar belde die kennis me en ze zei: Paul zit vandaag in het vliegtuig en hij moet iets te lezen hebben bij het zwembad. Stuur binnen een uur iets op. Ik heb haar toen gezegd: stuur het maar via jouw mailadres. Als het een negatieve reactie is, hoef ik het niet te weten. Het was positief.

Vervolgens kwam hij langs in Schotland – we spraken af in Edinburgh – en hij heeft me anderhalf uur lang alleen maar vragen gesteld. Dat vond ik achteraf een geniale onderwijsmethode. Hij vroeg: waarom? Hoe rook het? Hoe voelde het? Ik begrijp niet hoe het zit, met die tweed, kun je dat uitleggen? Zo vertelde hij welke vragen het boek nog niet beantwoordde.

En hij zei: als je half november 80.000 woorden hebt, dan wil ik voor je naar een uitgever gaan. Het was juni en ik had er zo’n 20.000.

Ik stapte in de auto en ging vanuit de stad naar huis. Sebes had ook gezegd: je lezers zitten in een stad. En ergens halverwege, in een vallei, stapte ik uit en dacht: ja, zó ruikt het hier. Heel wild en heel anders dan het stadsleven dat ik van vroeger kende. Het was heerlijk, al die vragen. Ik had al een soort schetsboekje volgeschreven, en kon nu gaan uitbouwen, inkleuren.

Maar de verhalen rond Cliffrock Castle grijpen ook goed in elkaar. De boeken zijn sterk opgebouwd.

Ik heb heel veel gelezen. En ik heb Nederlands gestudeerd en voorheen altijd cursussen technisch schrijven gegeven, voor rapportages en beleidsstukken. In mijn familie werden trouwens altijd veel verhalen verteld. Niet dat ik er heel veel over na heb gedacht tijdens het boek, maar achteraf denk ik dat die onbewuste bouwstenen wel heel erg geholpen hebben. Want ik was zelf ook verbaasd. De opbouw en de spanningsbogen, daarvan dacht ik wel: oh ja, dat is logisch.

80.000 woorden in paar maanden. Bijna onmogelijk lijkt het, zeker omdat je ook je kinderen had, en werk. Had je als vrouw een kamer voor jezelf nodig, zoals Virginia Woolf het noemde? Een eigen plek, zoals de mannelijke *armchair philosophers* die altijd hadden?

Ja. Ik had in ieder geval tijd voor mezelf nodig. Een bruikbare lijn – niet naar een uitgever, maar naar mezelf.

Toen wij in de cottage op het landgoed van het kasteel gingen wonen, zei mijn zoon: Zo. En nu wil ik een kamer helemaal voor mij alleen. En ik dacht óók: ik wil een kamer helemaal voor mezelf alleen. Ik dacht niet eens aan Virginia Woolf.

Je dacht: ik begrijp goed waarom mijn kinderen dat willen. Waarom heb ik het zelf eigenlijk niet?
Ja! Ik ben volwassen. Waar komt het idee vandaan dat je het dan altijd leuk vindt om je kamer te delen? Op een gegeven moment hebben we van de achterdeur de voordeur gemaakt en heb ik het halletje gekregen waar de jassen hingen, een ruimte van anderhalf bij twee. Daar kon mijn bed in.

Eerst maakte ik 's ochtends de dorpsschool schoon. Net toen ik mijn gesprek met Sebes had gehad was dat voorbij. Dus ik had nu 's ochtends mijn twee uur, van vijf tot zeven.

“Voor mij was die kamer voor mezelf absoluut onontbeerlijk.”

Je was het ritme al gewend, dus?

Ik dacht: zo. Die tijd is nu voor mij. Ik moest dan ook niet mijn kamer uitgaan, want dan zag ik de gymtas van mijn zoon liggen en dan zag ik: ik kan ook dit, en ik kan ook dat. Thee kon ik in mijn kamer zetten. En iedere ochtend ging dezelfde cd aan. Heel gestandaardiseerd: Ik werd wakker. Ik had mijn kopje klaarstaan, mijn theezakje, deed mijn muziekje aan en dan pakte ik mijn schrijfdingen. En niks ertussen. Want zodra ik opstond, ging de hele machine aan met drie andere agenda's, van drie andere mensen, en hun behoeftes. Dus voor mij was die kamer voor mezelf absoluut onontbeerlijk.

Zijn er schrijfsters die jou hebben geïnspireerd?

Op school was het alsof het niet bestond, schrijvende vrouwen. Ik kreeg de hele mannelijke canon erdoorheen geramd. Dan zit je Jan Wolkers te lezen en denk je: wat moet ik hiermee? Nu mag je dat zeggen: goh, dat hele in-je-kruis-grijpen was voor vrouwen niet zo leuk. Om dat als pubermeisje te lezen vond ik inderdaad helemaal niet leuk. Ik vond het zelfs een beetje intimiderend en onprettig.

Aan welk boek van Wolkers denk je?

Brandende liefde. Maar ook Mulisch. Hoe hij vrouwen wegparkeert. En Gerard Reve.

Ik dacht: wat doe ik hier, dit is niet mijn feestje. En toen ik Nederlands studeerde ging het door. We begonnen met *Max Havelaar* en gingen verder met *De avonden*.

“Ik dacht: wat doe ik hier, dit is niet mijn feestje.”

Dan heeft toch iets je geïnspireerd om Nederlands te gaan studeren.

Mijn lerare Nederlands, die op een gegeven moment door had dat ik iets anders wilde. Ze zei: er zijn vrouwen die je aan zullen spreken, en ging namen noemen.

Maar toen ik op kamers ging kocht ik de verzamelde brieven van Belle van Zuylen. Ik ging naar een boekhandel en vroeg om een boek, liefst een dik boek. De verkoopster keek me een beetje aan, maar ze kwam met een goede keuze. Brieven is een goed idee

want je kunt er elke avond één doen. Het is als een soap, maar dan per brief. Ik mocht meelesen met iemand die in 1786 in haar eentje op haar kamer zit. Ik wist niet wat me overkwam.

En meer nog: ik herkende haar gedachten. *Hier is iemand die denkt zoals ik.* En dat was voor het eerst. Die dingen opmerkt zoals ik, die praat zoals ik. Die zich dingen afvraagt. Dat had ik bij al die mannen niet gehad. Daar herkende ik wel stukjes, maar bij haar herkende ik de manier van naar de wereld kijken.

Daarom ben ik brieven gaan lezen. Ik heb alle Austens gelezen maar ik vind *Juvenilia*, de brieven van Austen, spannender dan haar boeken. Van de Brontë's heb ik ook het jeugdwerk gelezen, waarin ze veel extremer, uitgesprokener en eerlijker zijn. Als je Austens *Juvenilia* leest – nou! Al die dames zijn liegende zuipschuiten die het doen voor het huwelijk. Echt fantastisch. Austen neemt zich geen blad voor de mond.

De 'Tien geboden voor vrouwen'-serie voor NRC, over ongeschreven regels waaraan vrouwen zich dienen te houden, was dat je eigen idee?

Ja. Ik stuurde af en toe iets op over Nederlandse of Engelse cultuur en toen vroegen ze: wil je een serie maken? Toen kwam ik zelf met dat idee.

“Ik ben me ervan bewust dat alles wat je schrijft een bepaalde opvatting laat zien.”

10

Let je in je schrijfwerk ook op onbewuste misogynie patronen in de taal?

Een beetje wel. Ik heb een college over gender en taal gevolgd. Daar werd ik heel erg wakker gemaakt, dat heeft wel langdurige indruk gemaakt. Bijvoorbeeld werd ik gewezen op uitdrukkingen als 'de mens in de prehistorie, en zijn vrouw'. Dan was de mens in de prehistorie dus een man. Het maakt dat je een stapje terugdoet, en kijkt: hoe zeg ik dat? Dat stapje terug heb ik leren zetten.

In mijn boeken zeg ik van stellen eerst de naam van de vrouw en dan de man. In het begin heeft de corrector dat nog willen verbeteren, want het is usance dat de man eerst genoemd wordt. De grootste grap is dat de 'laird' in mijn boeken een vrouw is. Dat was leuk. Ik had ook geluk dat ik in een heel interessant vrouwenhoekje zat. Alle succesvolle ondernemers binnen onze vallei waren toevallig vrouwen. Journalisten, de eigenares van het postkantoor, de hoofdonderwijzeres van de school. Anders had ik het geen vijf jaar uitgehouden.

Ik ben me er dus van bewust dat alles wat je schrijft een bepaalde opvatting laat zien. Daarom noem ik vergeten vrouwen geen 'vergeten vrouwen'. Ik heb een podcast gemaakt over de Renaissance-kunstenares Artemisia Gentileschi en daar zie je inderdaad iemand die de canon nooit heeft gehaald. Zij vliegt nu als een raket. Nu wil ineens

iedereen over haar horen. Dan wordt gevraagd: is dat alleen omdat ze vrouw is? Nou, het maakt het wel verdomd leuk. Sommige feministen vinden het vervelend dat steeds wordt benadrukt dat het vrouw-zijn van Gentileschi zoveel invloed heeft gehad op haar kunstenaarschap. Het man-zijn van Rembrandt wordt nooit besproken – en dat is ook zo.

Gentileschi is een fantastisch voorbeeld van iemand die lang in een hoekje heeft staan verstoffen. Haar beroemdste schilderij van de onthoofding van Holofernes; de vrouwen van de Medici-familie vonden dat zo'n gruwelijk schilderij dat het in een achtergalerij onder een trap terecht is gekomen. Het is een afschuwelijk schilderij. Het lag ook te verstoffen omdat het in de vrouwenvertrekken hing. En dan nu, die triomf, dat ze er nu met volle kracht uitkomt. Een feestje. En het publiek herkende ook een stem, een manier van kijken. Niet alleen vrouwen.

“Bij het vierde boek dacht ik: OK, nu ga ik helemaal los als vrouwelijk schrijver.”

Vrouwen worden vaak met het lichaam geassocieerd, "dat verfraaid moet worden of bedekt", zoals je schrijft in een van je NRC-artikelen. Je hebt over het vierde boek van de *Cliffrock Castle*-reeks gezegd dat je het eigenlijk niet wilde maken. Je vond het een gevaarlijk boek om te schrijven, want het gaat over intimiteit en seksualiteit.

Ik vind het een moeilijk boek. Er zijn heel andere reacties op dan op mijn eerste drie. Van veel vrouwen heb ik te horen gekregen: daar praat je niet over. En ze vinden het gedoe. Moeilijk doen, waarom zou je?

Wat bedoelen ze?

Het heeft geen seks. In die zin is het niet interessant voor veel mannen. Zoals Elena Ferrante dat wel heeft, die geeft wat je hoopt. Het gaat over het gedoe eromheen, van waarom zou je wel, waarom zou je niet. Hoe voelt het.

Hoeveel mannen lezen jouw boeken eigenlijk?

Het verbaasde mijn uitgever ook enorm, maar de eerste drie boeken werden door veel mannen gelezen. Omdat ze observerend en analytisch geschreven zijn. Bij het vierde boek dacht ik: OK, nu ga ik helemaal los als vrouwelijk schrijver.

Je zou bijna denken dat vrouwen dat zou moeten aanspreken.

Dat had ik gehoopt. Veel vrouwen zeiden wel: ja, heel herkenbaar. Maar de recensies en de publieksreacties waren: 'Dit is gedoe, moeilijk doen.' En de mannelijke reacties waren weer anders. Sommige mannen zeiden: ik voelde me heel ongemakkelijk toen

11

Illustraties: Daniëlle Luinge

ik het las, het was wel heel leerzaam. Dat vond ik wel leuk. Andere mannen gingen mij iets dichterbij benaderen dan eerst, en daar was ik inderdaad een beetje bang voor geweest. Ze vonden dat de barrière geslecht was. Dat ze dingen mochten vragen waarvan ik vond dat ze ze niet mochten vragen. Of ze zoeken toenadering op internet.

**“Verliefd worden terwijl je getrouwd bent.
Dat is een enorm taboe.”**

Kun je een voorbeeld geven van wat die vrouwen bedoelden als ze vonden dat het niet zo nodig was om het ‘gedoe’ op te schrijven?

Het boek gaat over verliefd worden terwijl je getrouwd bent. En dat is een enorm taboe. Iets waar heel veel mensen denk ik ervaring mee hebben en van schrikken. Daarom wilde ik het ook schrijven. Mannen doen dat makkelijker, in boeken. Worden er ook minder over veroordeeld. Vrouwen, vooral vrouwen die kinderen hebben, wel. En ik had er zelf ook moeite mee toen het gebeurde. Als moeder.

Vond je het moeilijk om jezelf los te zien van die rol?

Ja. De biologische drang van het moederdier is het nest, zij verdedigt de jongen. En het vaderdier loopt meestal weg om een ander vrouwtje te bevruchten. Dat is niet helemaal waar. Er gebeurt van alles in de dierenwereld: eeuwige trouw, het mannetje dat de kinderen draagt. Dieren zijn veel interessanter. Wij hebben ons toch een beetje gespiegeld aan leeuwen en ijsberen enzo. Het hele idee dat dat doorbroken zou worden, daar heb ik van vrouwen dichtbij, die ik goed kende, heel boze reacties op gehad.

Was het boek ook een statement?

Ja. Ik denk dat het belangrijk is om deze dingen te zeggen. Te onderzoeken.

Die lust tot onderzoeken zat ook al in het eerste deel van de reeks over Cliffrock Castle.

Dat is inderdaad wel het thema. Ik heb ook niet zo’n oordeel over wat andere vrouwen doen of niet.

Maar het onderzoeken, onderzoeken door te schrijven, daar gaat het me om.

Hollandse zuinigheid en Britse etiquette

Josephine Rombouts

Soms is er een detail in het kasteelleven dat ik wel zie, maar waarvan de diepere betekenis me ontgaat totdat ik er eens echt voor ga zitten. De halflege wc-rolletjes zijn zo'n detail.

Toen ik net begon met werken, viel het me op dat in de *staff bathroom* altijd nogal wat halflege wc-rolletjes stonden. Niemand heeft het me ooit met zoveel woorden uitgelegd, maar al snel werd het me duidelijk: als de wc-rollen in het kasteel leeg beginnen te raken, worden ze vervangen en dan opgebruikt door het personeel.

Ik vond het een tamelijk bizarre gang van zaken. In het begin weigerde ik de halflege rolletjes te gebruiken maar vulde de *staff bathroom* gewoon aan met nieuwe rollen. Toen bleef ik zitten met bergen halflege wc-rolletjes, want tegen die tijd begreep ik al wel dat het geen pas gaf om de Familie te dwingen hun rolletjes zelf helemaal op te vegen. Aan de andere kant ging het mijn spaarzame Nederlandse ziel weer te ver om bruikbaar wc-papier weg te gooien. Dus uiteindelijk heb ik me geschikt in het systeem en gingen de afgedankte rolletjes van *Upstairs* naar *Downstairs*.

- ¹⁴ Een heleboel dingen wennen. Dat je als *staff* altijd de zijdeur gebruikt. Dat je niet spreekt voordat er tot jou wordt gesproken. Dat de lichtschakelaars in de *staff quarters* van tin zijn en die in het hoofdgebouw van koper.
Maar die wc-rolletjes bleven me hinderen.

Uiteindelijk moest ik bekennen dat ik het gewoon niet helemaal begreep. Waarom wilden de leden van de Familie hun wc-rolletje niet opgebruiken? Het was niet omdat ze dan zonder middelen zouden komen te zitten om hun billen te vegen. Naast ieder toilet staat een decoratief rieten mandje met minimaal twee en maximaal drie nieuwe rollen. (Nooit meer dan drie, dat zou de indruk wekken dat er niemand voorhanden is die ze regelmatig aanvult.) Het is ook niet omdat er *Upstairs* dan opeens gehandeld moet worden. Mocht het eens voorkomen dat ergens een rol wordt opgebruikt, dan hangt de lege altijd nog aan de houder en staat de nieuw aangebroken rol ergens op de grond of op een badrand. Goed, het was dus niet om te voorkomen dat iemand zonder zat, of dat iemand extra werk moest verrichten. Maar waarom was het dan?

Om het raadsel voor eens en voor al op te lossen, ging ik naar de wc. Met een bijna leeg wc-rolletje. Dat was niet moeilijk, want daar had ik een hele voorraad van achter me op de stortbak staan. Ik zocht het aller-bijna-leegste rolletje op, hing het aan de houder en plaste. Aandachtig trok ik de laatste blaadjes papier van de rol tot ik, met een klein rukje, het laatste eind losscheurde van het kartonnen kokertje.

Ik ging met mijn aandacht diep naar binnen om te kijken hoe dat nu voelde. Het laatste blaadje. Het einde van de rol. Op.

Dat was het. Dat was het gevoel dat opkwam. Precies op het moment dat je het laatste blaadje wegtrekt, voel je: het is op. Geen geruststellende rol vol zachte witte blaadjes die maar door- en doorgaan. Dat was het gevoel van het laatste blaadje: het leven is eindig.

En dat gevoel wil je dus niet hebben. Je wilt dat er meer is, dat er altijd genoeg is, dat je nooit mis zult grijpen of tekort zult komen. Dat het nooit gaat eindigen. En als je geluk hebt, kun je de eindigheid overhevelen naar andere mensen, die ervoor worden betaald dat gevoel bij jou te voorkomen.

Tevreden trok ik de wc door. Ik wist nu tenminste waaróm. Daarna heb ik er ook nooit meer last van gehad om rolletjes van *Upstairs* op te maken. De mensen die het *Downstairs* toilet gebruiken, zijn er volledig van op de hoogte dat het leven op gaat. Dat er soms niet genoeg is. Dat het eindig is. Daarom geeft de tuinman me een knipoog als hij de zwarte bessen komt afleveren bij de achterdeur en zegt dat mijn zoons best mogen komen kijken of er nog wat hangt na de grote pluk voor de Familie. Daarom doe ik een goed woordje bij de rentmeester voor de nieuwe ramenlapper die probeert nieuwe adressen bij elkaar te sparen. De loodgieter van het kasteel gaat op zaterdagavond naar mijn alleenstaande oude buurvrouw om een lek te repareren en laat zich betalen in thee en cake. Zo duren de laatste blaadjes een stukje langer.

Het fijne is dat er altijd heel erg veel laatste blaadjes zijn als je op het kasteel werkt. Stapels. Hun angst voor schaarste zorgt voor onze overdaad.

Josephine Rombouts

is een pseudoniem. De schrijver groeide op in Den Haag en studeerde Kunstgeschiedenis en Nederlands in Leiden. Inmiddels woont ze in Middelburg. In 2018 debuteerde ze met *Cliffrock Castle: Werken op een kasteel in Schotland*, waarna nog vier boeken in de serie volgden. Rombouts schrijft tegenwoordig voor NRC, maakt podcasts en geeft schrijfcoaching.

In dit tweede nummer van *De Baaierd* vieren we deze Zeeuwse meester met een interview en twee tot dusver onuitgegeven verhalen uit de *Cliffrock Castle*-reeks.

Keep calm and carry on

Josephine Rombouts

Er zijn van die clichés waarvan je denkt dat het clichés zijn. Bijvoorbeeld dat alle Hollanders op klompen lopen en molens aandraaien. Of dat alle Britten een *stiff upperlip* hebben en ontzettend onderkoeld zijn. *Keep Calm and Carry On* enzovoort.

Ik had wel een idee dat er natuurlijk waarheid in dat beeld zat, net zoals er echt wel klompen bestaan in Nederland en dat die soms ook best nog wel eens gedragen worden. Maar hoe Brits Britten konden zijn en hoelang ze dat dan volhielden, nee, dat wist ik echt niet tot de dag dat ik het alarm in het Schotse kasteel, waar ik werkte, ging testen.

Na een paar maanden was ik erachter gekomen dat het mijn taak was om onderhoud aan het alarm te plegen. Ik had instructies gekregen maar nog niet de moed gevonden om het echt te doen. Vandaag voelde ik dat ik het niet langer uit mocht stellen en ik was me net mentaal aan het voorbereiden toen Ian, de rentmeester, binnenliep.

Ik legde hem heel beschaafd uit dat ik het fijn zou vinden als er iemand bij was als ik voor het eerst de alarmcheck uit zou voeren. Voor de rentmeester probeerde ik altijd een beetje de schijn op te houden dat ik wist wat ik aan het doen was, en hij hielp me daarbij. Het was ook in zijn belang dat de huishoudster die hij had aangesteld eruitzag of ze het werk dat bij de functie hoorde goed aankon. Achter de schermen verleende hij hand-en-spandiensten om die fictie werkelijkheid te laten blijven. Vandaar dat ik aannam dat hij bereid zou zijn om mijn eerste rondje brandalarm testen te doen. Er was niemand anders in het gebouw.

Ian stond nog met zijn jas aan bij de bediendeningang, naast het alarm, en ik zwaaide met het instructieblad dat ik had gekregen. Hij had zijn opschrijfboekje in de hand en het sobere vulpotlood waarmee hij aantekeningen maakte over bosbouwprojecten, de huur van een kraanwagen of een losse deurklink. Zijn functie was heel divers en alles wat hij deed werd even zorgvuldig opgetekend. Zijn zwarte opschrijfboekje en metalen vulpotlood waren altijd bij hem.

“Daar staat op wat ik moet doen. Als eerste laat ik het alarm afgaan,” kondigde ik aan. Dat hij wat tegensputterde negeerde ik glansrijk. Nu ik de moed had opgevat om hieraan te beginnen, wilde ik ook doorzetten. Ik rukte het brandglas van het kastje.

Op volle sterkte galmde het geloei van de sirenes door de gangen. Oké. Dat was het makkelijke stuk maar nu moest ik op het paneel allemaal codes intoetsen om het te laten ophouden en dan was de inspectie klaar.

Bij vraag drie ging het mis. Ja, ik wil fase twee, maar hoe maak ik dat duidelijk? Waar is de ‘enter’-knop? Van het kastje rende ik naar de muur. Daar hing het inbrekers-alarm en dat kreeg ik zonder al te veel moeite uit. Nu hielden een paar sirenes op, maar het brandalarm gierde op volle kracht door.

Wanhopig keek ik naar Ian. Die keek met een soort verbeterd kalmte naar het paneel dat volop lampjes liet flikkeren.

“*This is going horribly wrong,*” schreeuwde ik boven het geluid uit. Alleen aan het korte knikje van zijn hoofd zag ik dat hij mij boven de herrie uit gehoord moest hebben. Verder deed hij niet meer dan als een konijn in de koplampen naar het paneel staren. Het alarm gilte. Ik wist dat de speakers in de kasteelboerderij een paar kilometer verderop ook op volle sterkte meeloeiden, dus iedereen die daar nu aan het werk was, zou binnenkort hiernaartoe komen rijden. Als het langer dan vijf minuten doorging, kwam de brandweer en moesten we voorrijkosten betalen voor vals alarm. Want ik was vergeten om ze op te bellen en te zeggen dat we een oefening deden. Ik rende naar de telefoon en belde de alarmcentrale. Een interessante factor van het leven in deze Schotse uithoek was dat er geen mobiel bereik was, nergens, maar in het kasteel zorgden de dikke muren ervoor dat het zelfs met wifi niet mogelijk was om met je telefoon naar een andere kamer te lopen. Ik stond nu bij de telefoon in de *Staff Sitting Room* en keek door de open deur naar de hal, waar Ian nog steeds als een rots te midden van het kolkende geloei naast het controlepaneel stond.

“Wat zegt u? Nee, we hebben geen brand. We hebben wel een probleem.” Ik werd doorverbonden met de technische dienst. “Wat zegt u? Een knop met ‘stilte’ erop. Ik ga even kijken, momentje... Ja, die zie ik. Moet ik daarop drukken? Momentje... Nee, die reageert niet. Wat? Kunt u dat herhalen alstublieft? Het alarm maakt nogal lawaai!”

Ik zweette nu serieus, en zag ik Ian ook van kleur veranderen of verbeeldde ik me dat maar? Zijn gezicht stond nog steeds kalm. Een beetje versteend kalm, dat wel. Gehoorzaam liep ik heen en weer en deed wat de technicus door de telefoon schreeuwde: Code, enter, nog een code, druk op ‘stilte’...

Stilte. Even wachten en dan nog meer stilte. Opgelucht kneep ik Ian in zijn arm en spoedde mij terug naar de telefoon.

“Ja, dat heeft gewerkt. Wat moet ik nu doen?” Terwijl ik mijn stem tamelijk neutraal probeerde te laten klinken, blies ik langzaam alle opgekropte adem uit. Na nog wat instructies te hebben opgevolgd, hing ik op en voegde me bij degene met wie ik dit hele pandemonium had doorgemaakt. Voor onze ogen elkaar ontmoetten, bukte hij zich om zijn aantekenboekje, dat ik in alle commotie aan de kant had geveegd, op te rapen en drukte een paar keer op het uiteinde van zijn vulpotlood om het schrijfstiftje tevoorschijn te laten komen. Toen dat gebeurd was, legde hij het boekje op de tafel en

boog zich erover.

“*Well,*” zei hij, zonder maar een trillinkje in zijn stem, “we zullen dus nog een afspraak met de technicus maken voor een instructie-sessie. Wanneer is de Familie weer terug?”

Ik kon alleen maar naar hem staren. We hadden niet de Mount Everest beklommen, geen lawine ontlopen of op een winnend paard gewed. Nee. Een woeste rondedans had ik dus niet verwacht, geen hoog opwellende emotie of uitbundige uitroepen. Ik ben een Nederlander van boven de rivieren. Wat dat betekende, had ik tot op dit moment niet geweten. Dat ik niet de bruisend extravertie had van iemand ten zuiden van de zonovergoten Alpen, voorbij carnavalszwierend Vlaanderen, maar wel dat ik een oceaan verwijderd was van het beheerste Britse eilandgevoel. Ergens in de nuchterheid van de klei en de openheid van de verwaaide duinen in.

Ik keek naar het profiel van de man naast me die in een zorgvuldig handschrift optekende dat er extra training nodig was om de onbesuisdheid van de Hollandse huishoudster in te tomen.

“Ian,” zei ik, kalm maar vastbesloten, “Ian, je móet nu een teken van emotie geven. Anders ga ik denken dat je niet echt menselijk bent.”

Hij bleef verder schrijven maar ik zag zijn mondhoeken licht omhooggaan. Ik lachte luidop. Van opluchting en de vreugde om de menselijke diversiteit.

“Keep Calm and Carry on.”

Fragmenten uit “Wapenschild, opgedragen aan alle eerlijke jongens” (1623)

Johanna Coomans

Illustraties uit: Cats, J. & Venne, J. P. van de (reds., 1623), *Zeeusche nachtegael, ende des selfs dryderley gesang...*
Rotterdam: Isaack van Waesberghe. Met dank aan de Zeeuwse Bibliotheek.

Een geest van onze tijd heeft onlangs uitgegeven
 Een kersvers wapenschild, voor meisjes opgeschreven,
 En heeft daarin verbeeld een frisse druiventros
 Die blaakt van loverglans, en met een mooie bos:
 In dit gewiekste werk kan ieder meisje lezen
 Het maagdelijk gedrag, het maagdelijke wezen,
 En wat een meisje past? Al is het wat verbloemd,
 Hier is genoeg gezegd, het hoeft niet ál benoemd.
 Men prijst dat onze vriend eens aan de meisjes denkt:
 En daarom geef ik nu de minnaars dit geschenk
 Dit wapen dat je ziet, te brengen naar haar wei,
 om de jongemannen tot nut te willen zijn:
 Als iemand slechts en enkel de meisjes instrueert,
 En vrijers nimmermeer met een gedicht vereert,
 Dat zou naar mijn idee toch wat merkwaardig staan:
 Iets derg'lijks trek je je terecht als jongen aan.
 Voor hen heb ik dus óók een wapen willen maken:
 Het is een moedig volk dat neigt naar hoge zaken:
 Dat komt een wapen toe, al is 't nog nooit bedacht,
 het is een oude stam, en best een groot geslacht.
 Je ziet dus hier een tong die ligt op druivenblaren,
 Voor minnaars een cadeau, zoals ik zal verklaren.

Een tong, niet slinks gemaakt om iemand te bedriegen,
 Een aangename tong, oprecht, zonder te liegen.
 Een reine, kuise tong, op ieder vlak een schone,
 Die nooit vuil is geweest, zich buiten mocht vertonen,
 Een effen, gladde tong die zich nog nimmer vouwde,
 en zich van dubbelzinnigheden altijd heeft onthouden.
 Een niet te lange tong, één die zich eraan wende
 Om binnensmonds te blijven en niemand ooit te schenden.

De wijngaard die je ziet met al die knoppen die uitkomen:
 Ook die mag minnaars zeker niet af worden genomen:
 Dit kruid is, weten we, in ieders hof geplant,
 Maar toch, het onderwijst een minnaar met verstand.
 Dat kruid, al rijst het eerst, neigt toch weer naar de grond:
 Het zegt dus: wees niet bleu, maar maak het niet te bont.
 Dat kruid bezit gekartelde en scherpgesneden blaren:
 Spreek dus niet bedekt, wees raak met je gebaren
 Dat kruid wordt ook geleid, of 't mist de rechte baan:

Een minnaar die zijn hoofd volgt raakt van het spoor vandaan.
 Een kruid dat buigzaam is, gelijk waar je het legt:
 En laat geen harde kop zien: hoor wat je wordt gezegd.

Een kruid dat ook verkoelt als je het in de hand neemt:
 Zorg dat je niemand schroeit en jezelf ook niet in brand steekt.
 Een kruid waardoor de druif bevrijd is van de kou,
 Van regen, wind en zon – van wat haar deren zou.

Natuurlijk wordt gevraagd: Wel! Wil je Venus' knapen
 Vereren met een tong? Dat is een zeldzaam wapen.
 Zijn ze dan zonder tong? Wat zijn dit voor geluiden,
 Of zijn ze zonder spraak? Wat wil dit nu beduiden?

Geveinsdheid, onverstand, en veel slechte gedachten,
 Ook achterklap en twist kun je van een tong verwachten.
 Wie schendt een druiventros, die brozer is dan glas?
 Wel, dat doet de tong, die ook de eerste oorzaak was.
 Het is alleen de tong, waardoor talloze maagden
 Ten val gekomen zijn, en 't daarna zeer beklagden:
 Goed letten op je tong dus, opdat ze niet verdwaalt,
 Voer haar juist op het pad waarvan hier werd verhaald.

Johanna Coomans

was een zeventiende-eeuwse Middelburgse dichteres en moeder van zes kinderen uit gegoede kringen. De overgeleverde gedichten van haar hand laten zien dat ze thuis was in de eigentijdse poëtica en zich qua stijl kon meten aan haar collega's. Stereotypen over vrouwen en hun verwachte gedrag had ze goed bestudeerd; ze wist er behendig mee te spelen.

De hier gepubliceerde fragmenten werden uit het Vroegnieuwnederlands hertaald door Joyce Pijnenburg.

De goede tong: Johanna Coomans' "Wapenschild"

Joyce Pijnenburg

Een "groot geslacht", een "buigzaam kruid" en een "harde kop"? U las het goed. "Wapen-schild, opgedragen aan alle eerlijke jongens", van de hand van de zeventiende-eeuwse Johanna Coomans staat bol van meerduidige schunnigheden. En dan waagt ze het ook nog om juist mannen te manen tot zuiverheid van tong.

Johanna Coomans (1580?-1659) was de enige dichteres uit Zeeland die bijdroeg aan de verzamelbundel *De Zeeuwse nachtegaal*, die verscheen in 1623. De enige schrijver, dus, die hier de Zeeuwse vrouwenpen vertegenwoordigde. Ze deed dat met zes gedichten.

Het hier deels hertaalde "Wapenschild" is gericht tot een goede vriend van Coomans en tevens initiatiefnemer van de *Nachtegaal*, de befaamde Jacob Cats. Het werd prominent geplaatst, vooraan in het eerste, aan hoofse poëzie gewijde deel van de bundel.

Coomans' "Wapenschild" is een repliek op een werk van Cats' hand, dat was verschenen in 1618: "Wapenschild, gewijd aan alle eerbare meisjes". Inderdaad: dat werk droeg een gelijkkluidende titel, maar dan juist gericht tot de sekse van Coomans.

De commentatoren hebben tot dusver weinig van waarde gezien in Coomans' gedichten voor de *Nachtegaal*. P. J. Meertens, de beroemde letterkundige uit Middelburg, noemde Coomans zonder opgave van criteria "geen groot dichteres".¹

Volgens dichter en dramaturg Lou Vleugelhof daarentegen deed haar "Wapenschild" "in vaardigheid en technische beheersing van het vers niet onder voor dat van Jacob Cats". Maar hij vond allebei hun werk "ongenietbaar, vervelend moraliserend gerijmel", althans voor de moderne lezer.²

Mario Molegraaf raakte bij mij een gevoelige snaar. Coomans' oeuvre is "eerder poëziealbum dan poëzie", oordeelde de schrijver in de *PZC*: zo evident gericht tot haar gesprekspartners zou het andere lezers niet kunnen bereiken.³ Is het misschien zo dat vrouwelijke schrijvers zich vaak publiekelijk gericht hebben tot een mannelijke gesprekspartner met meer macht en aanzien? Ja – en met reden. De vraag of dat hun werk nu minder of juist meer literair, interessant of uitdagend zou maken laat ik hier in het midden.

Lia van Gemert lijkt als enige moderne lezer een spannend element opgemerkt te hebben in de hoofse uitwisseling tussen Cats en Coomans: "Hij wees nadrukkelijk op de morele plichten van maagden, Coomans op die van mannen," schrijft de historica en letterkundige.⁴

Op grond van deze getuigenissen kunt u zich afvragen of misschien ik degene ben met de *dirty mind*. Was die "harde kop" die ik zonet aanhaalde wellicht toch niet meerduidig bedoeld?

Toch wel. Coomans' "Wapenschild" moet gelezen worden als een bijdrage uit het

kamp van de feministen in de pennenstrijd die sinds twee eeuwen in Europa en haar koloniën woedde: de *querelle des femmes*. Deze langdurige en wijdverbreide pennenstrijd was in het jaar 1399 geïnitieerd door Christine de Pizan, toen zij een publiek antwoord schreef aan liefhebbers van de misogyne en wellustige verzen in de *Roman van de roos*, een boekwerk over de liefde voor mannen dat in haar tijd immens populair was. Door Pizans repliek werd een eeuwenoude monoloog over vrouwen in één klap een debat. Coomans' antwoord had dezelfde intentie als destijds dat van Pizan: de pen oppakken tegen seksisme.

Dat Coomans Cats op een licht venijnige, ludieke manier heeft willen pareren kan door niets beter aannemelijk worden gemaakt dan een paar verzen uit Cats' "Wapenschild voor alle eerbare meisjes". Wie de volgende regels leest, kan moeilijk concluderen dat Cats' gedicht in de eerste plaats "vervelend, moraliserend gerijmel" zou zijn:

Een tros, die nooit zo hard gespannen heeft gestaan,
Dat haar door grote jeugd het sapje is ontgaan.
Een tros door val noch sloot gebarsten of gereten,
Waarvan geen pitjes zijn ontvallen door de spleten.
Een tros die nooit een holm oneervol heeft bedot
Van buiten niet gebutst, van binnen niet verrot.

Saaï kunnen zulke verzen toch alleen zijn voor de historici van hoofse literatuur in de traditie van de *Roman van de roos*, voor mensen die al talloze zulke hitsige teksten hebben gezien en daar zelf geen gespannen druifjes meer van krijgen?

Coomans evenaart Cats niet alleen in stijl, maar ook in veiligheid. Dat ze juist jongemannen de les leest in plaats van, als altijd, vrouwen verantwoordelijk te maken voor de chaos én de heerlijkheid die de menselijke seksualiteit is, dat maakt haar werk interessant, uitdagend en nog steeds urgent.

Moderne onderzoekers lijken niet te hebben opgemerkt dat het – toegegeven – moralisme van de dichteres in feite fraai verhuld lag onder een dolle laag dubbelzinnigheden met een ferme feministische boodschap. Dat gegeven zegt meer over ons idee van de historie, van vrouwen, en speciaal van historische vrouwen, dan over Johanna Coomans.

¹ Meertens, P. J. (1943), *Letterkundig leven in Zeeland in de zestiende en de eerste helft der zeventiende eeuw*, Amsterdam: Noord-Hollandische Uitgevers Maatschappij, 224.

² Vleugelhof, L. (1995), "Johanna Coomans, de 'eerste' Zeeuwse dichteres", *Ballustrada*, 9(2), 27-40.

³ Molegraaf, M., "Zeeuwse schrijvers 122: Johanna Coomans", *Provinciale Zeeuwse Courant*, 01-04-2017.

⁴ Gemert, L. van (1994), "Maak vaerzen, lees en schrijf": dichtende vrouwen uit de 17e en 18e eeuw", *Vooy*, 12(2), 66-74.

Joyce Pijnenburg

is historicus, filosoof, schrijfbegeleider en programmamaker. In *Pen, bed en habijt: Drie vrouwen over gender, seks en redelijkheid* (ISVW Uitgevers, 2021) publiceerde ze vertalingen van en inleidingen bij drie vroegmoderne feministische filosofen. Pijnenburg is een van de initiatiefnemers van De Baaierd.

Lees hier het origineel, en meer van en over Johanna Coomans:

Is er iets mis met Kerstmis?

Joël Mommers

Een goed bedacht verhaal is vaak krachtiger dan droge feiten. Misschien dat daarom de kerk het geboorteverhaal van Jezus heeft verzonnen.

Al in de eerste eeuwen van het christendom onderkende de kerk geen idee te hebben hoe of wanneer Jezus van Nazareth geboren was. In de bronnen ontbrak simpelweg de benodigde informatie. De eerste christenen waren vooral gericht geweest op het lijden en de dood van Jezus (Pasen). Zijn geboorte was op dat moment nog onbelangrijk of onbekend, en is dus nooit doorgegeven.

De gebeurtenissen in de kerstverhalen van Lucas en Matteüs zijn later verzonnen.¹ Met een pakkend verhaal wilden de auteurs iets over het leven en de persoon van Jezus vertellen. Ze schreven geen geschiedenisboek. Qua tijdlijn zijn de vlucht naar Egypte (Matteüs) en de geboorte in de stal (Lucas) onverenigbaar met elkaar. Maar dat mag, want een evangelie is een ander soort tekst dan bijvoorbeeld een detectiveroman.

Schrijvers van misdaadseries werken zorgvuldig ieder detail uit: straatnamen, tijdstippen en alibi's... alles moet perfect kloppen. Maar wie Jezus' geboorteverhalen als een detective leest, ontdekt dat er niet eens staat dat hij in een stal geboren is! Omdat het kindje Jezus in een kribbe wordt gelegd, zijn we gaan aannemen dat de bevalling plaatsvond in een stal, hoewel dat in de tekst nergens wordt bevestigd. Sterker nog, in de eerste eeuwen van het christendom schreven Justinus, Origenes en Hiëronymus dat Jezus in een grot geboren moest zijn. In 335 werd dat zelfs door keizer Constantijn per decreet tot een feit verheven.

De datum van 25 december als geboortedag is simpelweg gekozen. We weten dit omdat we de verslagen hebben van de bisschoppen en kardinalen die de datum vaststelden. Omdat men geen idee had wat de werkelijke verjaardag van Jezus was, besloot men na het jaar 300 maar middels een consensus tot een datum te komen. Daarbij was 6 januari een optie en tevens 21 maart was een kandidaat. In haar keuze trachtte de jonge kerk ook aan te sluiten bij bestaande Germaanse feesten: zo was er eind december een lichtfeest met een boom... enfin, de rest is geschiedenis.

Het ware wonder van het kerstverhaal is dat het ons door de eeuwen heen, te midden van voortdurende culturele verandering, nog altijd raakt. Ondanks dat de details of de historiciteit een rommeltje zijn, doet dat niets af aan het appèl op onze compassie. Steeds opnieuw overtuigt het narratief ons ervan dat met een kind ook nieuwe hoop op de toekomst wordt geboren. Want feiten zijn de weg tot waarheidsvinding, maar een verhaal is het voertuig van een boodschap.

Joël Mommers

studeerde theologie en literatuurwetenschap. Hij verzorgt lezingen en publicaties over onderwerpen op het snijvlak van religie en maatschappelijke kwesties. Meer informatie is te vinden op theoloogopsneakers.nl.

¹ Meer informatie over de historische Jezus van Nazareth is o.a. te vinden in de volgende publicaties: Ehrman, B. (2012), *Did Jesus Exist? The Historical Argument for Jesus of Nazareth*, San Francisco: HarperOne; Meijer, F. (2016), *Jezus: En de vijfde evangelist*, Amsterdam: Athenaeum - Polak & Van Genneep.

Op de vooravond van mijn sterven

Dianne Hoogstrate

Ik beken. Bekennen doe ik niet. Nog niet.

Het verzoek om een bekentenis te schrijven is niet niets. Want het gaat om het lelijke, niet om het mooie. De bekentenis dat ik van rozen houd, niet kan slapen door de oorlog of dat ik niet van mijn vakantie kan genieten wanneer ik geen boeken bij me heb, is voor een schrijven als dit niet belangwekkend.

Augustinus onderzoekt in zijn *Belijdenissen* wie God is en, daaraan verbonden, wie de mens is. Hij belijdt zijn zonden en onderzoekt zijn schuld, het is een offerande aan zijn God. Dat is interessant bij bekentenissen. Schuld en schaamte als offer.

Schuldgevoelens krijgen we wanneer we ons er bewust van zijn dat we gehandeld hebben tegen wetten en (morele) waarden in. Om weer innerlijke rust te krijgen willen we vergeven worden of gestraft. Voor beide hebben we een medemens of een god nodig. Schaamte is voor een bekentenis wellicht nog aangrijpender, juist omdat zij gemaskeerd wil worden. De bewustwording van schaamte leidt weer tot nieuwe schaamte en werkt als *regressus ad infinitum*.

Schaamtegevoelens van een mens maken dat die mens afwijzing en verlating veronderstelt. Schaamtegevoelens zijn daarom, in tegenstelling tot schuldbekentenissen, eerder afwezig in gesprekken of egodocumenten.

Een hedendaagse variant op ‘bekentenissen’ is de populair geworden uitdrukking ‘Ik stel me kwetsbaar op.’

Wat op deze woorden volgt, verdraagt doorgaans moeilijk tegenspraak. Een voorbeeld: een half jaar geleden zei een jonge vrouw tegen mij, we waren in een gezelschap van zes personen: “Ik mag jou gewoon niet. Ik zeg het eerlijk.” Deze woorden gingen gepaard met een biggeltraan en ze voegde eraan toe: “Ik stel me nu heel kwetsbaar op.”

Ik haalde diep adem om haar van repliek te dienen, maar mijn schatje schudde nee. De rest van het gezelschap hulde zich in een eerbiedig zwijgen. Immers, welke bruto gaat iemand, die zich naar eigen zeggen ‘kwetsbaar’ heeft opgesteld, nog de maat nemen of bestraffend toespreken?

In mijn ogen ging het hier om een misbruik van een bekentenis. Een bekentenis die de ander monddood maakt, mist waarachtigheid en verwordt tot koketterie. Het is geen offer.

Daar kies ik niet voor. Maar wat dan wel?

Te trots om hier met een salonfähige bekentenis aan te komen of een fictieve biecht. Te laf om diep in de krotten van mijn ziel, daar waar schaamte soeverein is, te duiken en afkeuring te riskeren. Dat is mijn patstelling.

Ik zal de bekentenis weer ter hand nemen, op de vooravond van mijn sterven. Wanneer de afwijzing van de wereld geen consequenties meer heeft. Wanneer ik de teleurstelling in de ogen van mijn dierbaren niet lang hoef te zien. Wanneer er voor mij niets meer te winnen en niets meer te verliezen is. Dan.

Tot die tijd draag ik mijn eigen gemankeerde ziel onder mijn eigen arm.

Dianne Hoogstrate

schreef eerder voor kranten en tijdschriften beschouwingen over, in haar eigen woorden, “de kwellingen van het (samen)leven”. Tegenwoordig wijdt ze zich overwegend aan fictie. Tijdens de tweede editie van het Baaierdprogramma Oersoep werden twee monologen ten gehore gebracht uit de nog ongepubliceerde novelle *Een banier met een vreemd blazen*.

Te rusten

Coby Aarnoudse

Je ontvangt me galant in je ondergoed.
Wat waad je klein en krom over het parket
terug naar bed. Waar je je bokkepruik bewaart
voor wie kordaat zorgt dat je opstaat,
dat je gewassen, dat je gekleed, dat je gekamd,
dat je niet vergeet te eten.
Intussen poets ik kalm je plaats.
Daarna drinken we samen
karnemelk op je gezondheid.
Zolang koud en zuur nog lekker fris is,
kan je lang en gelukkig zitten.
Ik vind voor jou de verse krant.
Nu weet je dat vandaag vandaag is,
want jouw dagen tellen niet meer.
Uren hangen tegen vergeeld behang verveeld
te wachten op het donker van de avond.
Jij zit te rusten, ogen dicht,
je bent al jaren uitgewerkt,
je hebt je ogen opgekeken.

Goede Vrijdag

Van al dat hangen in de harde zon
zijn je lippen dor, je tong krult krakend op,
je wangen waaien weg.
Gul gaven we jou onze schuld,
we trokken ons de nagels uit
en hamerden ze handig door je huid.
Zorgvuldig hebben we je aan het hout gehecht,
blijf nog wat hangen en val niet zo uit elkaar.
We laten je nooit weg,
we rapen al je kruimels op,
we weken je in water en in wijn,
we wellen je in tranen en zweet.
We hangen je als teken aan de wand,
berokkenen je lief en leed, terwijl
we wachten op je wederdienst.
Kijk op ons neer, doe ons iets aan,
laat ons hier niet zomaar staan.
Keer weer en hef ons op.

Coby Aarnoudse

groeide op in de sombere wereld van haar streng gereformeerde ouders. Het verlangen om voor zichzelf een mooier universum te scheppen, zette haar aan tot schrijven. Ze maakt poëzie over haar innerlijk leven, de natuur en haar werk in de zorg.

Mozes

Liesbeth Kooiman

Ik heet Mozes.

De meeste mensen kenden mij als de Lamme. Iedereen in het dorp noemde mij de Lamme. Nu ik erover nadenk, noemde niemand mij Mozes. Behalve de witte dokter die mij zakjes pindakaas gaf, omdat ik te mager was. En mijn moeder noemt me Mozes, maar alleen als ze wil dat ik meteen luister. De mensen noemden mij de Lamme omdat ik geboren ben met een verlamde voet. Verschillende kruidendokters hebben ernaar gekeken. Eentje sneed onder in mijn voet en smeerde er kruiden op. Dat deed pijn, maar ik liet niets merken. Mijn voet bleef lam en we hadden een kip minder.

Mijn moeder zei niets.

Mijn vader ken ik niet, maar dat is gewoon hier in ons dorp en verder niet zo belangrijk. Er was wel een man die regelmatig bij ons langskwam. Antonio liep meestal waggelend, zoals ik, maar hij had geen lamme voet. Hij lachte hard. Als we hem zagen, dan maakten wij dat we wegkwamen. Antonio ging dan met mijn moeder in de hut.

Nu niet meer, want zijn hoofd lag naast de rivier.

³⁰ Mijn moeder kwam terug van water halen bij de kreek, met een gele emmer op haar hoofd. Die emmer kreeg ze in het ziekenhuis toen mijn zusje werd geboren. Alle vrouwen die hun kinderen in het ziekenhuis geboren laten worden, krijgen een gele emmer. Nou ja, toen die witte dokter hier was en met een witte auto gele emmers vervoerde achter in de kofferbak.

Die is nu weer weg.

Die dokter bedoel ik. De auto staat er nog, maar rijdt niet meer. De banden zijn eraf gehaald, de ramen kapotgeslagen, de stoelen gesloopt. Ik weet wie de banden eraf heeft gehaald want ze werden verkocht als dunne reepjes op de markt.

Toen er nog markt was.

Mijn moeder kreeg in het ziekenhuis niet alleen een gele emmer, maar ook een stuk zeep en een klamboe. Ze zeggen dat die klamboe tegen malaria is. Ik denk dat het niet klopt. Wij vissen ermee en worden nog steeds ziek met koorts. Dus mijn moeder zegt dat het bedacht is door witte mensen. Ik denk dat ook.

Die dag riep mijn moeder mij bij mijn naam.

“Mozes!”

Op haar rug hilde mijn vastgebonden zusje.

Ik zat op mijn hurken, voor onze hut, maniokbladeren te scheuren. Dat moest. Ik ben acht en dan kan ik dat. Mijn broertje van zes en mijn zusje van drie kunnen dat nog niet. Maar ik wel.

Toen mijn moeder “Mozes!” riep, wist ik dat er iets was gebeurd.

“Ze zijn geweest!” riep ze, buiten adem, en zette de gele emmer zo onhandig op het erf, dat-ie omviel.

Ze keek er niet eens naar.

Ik snapte er niets van. Als wij water omstoten, dan krijgen wij een pak slaag. En nu stoot zij zomaar de hele emmer om. Ik voelde wel dat ik er niets over kon zeggen, want haar ogen waren heel groot. Zo veel wit had ik nog nooit in haar gezicht gezien.

“Ze zijn geweest!” riep ze nog een keer. Ik vroeg niet wie waren geweest want ik heb afgeleerd te vragen. Dan krijg ik een klap. Dus ik keek naar mijn moeder en volgde haar.

We gingen met zijn allen lopen. Uit andere hutten kwamen ook vrouwen met kinderen. Iedereen riep naar elkaar en ging lopen.

We liepen op blote voeten. Nu ik in de stad ben, weet ik dat dit raar is. Maar bij ons in het dorp liepen alle kinderen op blote voeten. Behalve Samuel, die had één slipper. We liepen en de vrouwen spraken weinig, en wij zeiden ook niets, tot we bij het strand waren. Daar waren vissersboten. Ineens bleek dat iedereen daarin wilde. Ik zag veel geduw en getrek en hoorde geschreeuw. Ik hield mijn broertje stevig vast, en mijn moeder hield de twee meisjes stevig vast. Mijn moeder schreeuwde naar de visser en toen gingen we in een vissersboot.

Het was heel warm en het stonk. De vissersman zei dat er dertig mensen in het bootje konden maar ik zag er meer. De boot schudde door de golven en ik keek naar de zee. In deze zee zit gas, zeggen ze. Veel gas. Gas levert geld op, zeggen ze.

Maar dat krijgen wij niet.

Daarom komen mannen met kapmessen de dorpen in, zeggen ze. Ze zijn boos op de overheid. Die steelt van ons, zeggen ze. Ik weet niet wat de overheid is.

Ik keek naar de zee en zag geen gas. Wel klotsende golfjes water, een vogel die overvliegt, een T-shirtje dat voorbijdrijft. Ik zag geen gas maar ik weet ook niet hoe dat

eruitziet. Dus als ik het tegen zou komen, dan herken ik het misschien niet en dan kan ik er geen geld mee verdienen voor mijn moeder.

We zaten uren op de vissersboot en niemand praatte meer. Ik had dorst maar zei niets. Af en toe hilde een baby, en mijn zusje ook, die werd aan de borst geschoven. Ik dacht na over de jongens uit ons dorp, en over mijn vriend Samuel met één slipper. Hij werd opgetild en achter in een vrachtwagen gezet tussen mannen met bruine geweren en zwarte maskers. Ze gaan die trainen zeggen ze, om te vechten. Mij kozen ze niet, omdat ik lam ben.

Ik heet Mozes. Iedereen in het dorp noemde mij de Lamme. Waar we nu zijn is de stad. Daar ken ik niemand. Ik vraag me af of ik hier de Lamme ben, of Mozes.

32

Liesbeth Kooiman

is intuïtief coach, trainer en schrijver. Tijdens haar eerdere carrière als huisarts schreef ze al columns voor vaktijdschriften. Onlangs rondde ze *A pebble in the river* af, een nog onuitgegeven boek over haar ervaringen als HIV-arts in Mozambique. Tijdens het Baaierdprogramma Oersoep werd haar toneeltekst “Zachte ogen” op de planken gebracht. “Mozes” is haar eerste gepubliceerde fictiewerk.

Hemelhout

Kris Terwindt

Elke dag werd het een beetje stiller in huis. Op woensdag schopte mama haar hakken in de hoek. Op donderdag trok papa de stekker uit de radio. Op vrijdag deden ze dikke truien aan, waarin ze verdwenen tot aan hun neus. En op zaterdag oefenden ze de hele middag in zwijgen. Nu is het zondag, de verjaardag van Kees, en het is muisstil. Er is geen feest en geen taart, er zijn geen ballonnen of cadeaus. Of vriendjes die ijs morsen op het tapijt, zoals hoort op de verjaardag van je broertje. Want Kees is er niet meer. Hij stierf drie jaar geleden. Zomaar opeens.

“Fijne verjaardag, Kees,” zegt Pien en ze blaast een kusje naar zijn foto. De middagzon trekt stoffige lijnen door de slaapkamer. Pien ligt op haar bed, haar hoofd weggezakt in Ollies buik. Als ze zich heel diep in het grijze pluche begraaft, kan ze Kees nog een beetje ruiken. Zijn jongensscheetjes, zijn voetbalsokken. Het brandt in haar, en woelt, en klotst. Haar lijf is een vulkaan die op uitbarsten staat. En de stilte drukt haar haast tot appelmoes. Alleen opa kon zien wanneer Pien vanbinnen kolkte. Wanneer ze Kees zo erg miste dat er eigenlijk niks anders meer bestond.

“Soms, Pien,” had hij plechtig gezegd, “soms heb je behoefte aan perspectief, uhm... ik bedoel... aan overzicht. Dat je even afstand kan nemen van de hele donderse boel. Naar boven kan klimmen, naar Kees. Begrijp je wel? Even op adem komen.” Opa zweeg betekenisvol. “Nou, dan klim je dus gewoon uit je raam.” Hij schuddebuikte van het lachen, sloeg goedmoedig op Piens rug. Pien begreep er niks van. De volgende dag bracht opa de ladder.

“Dit is een ladder voor in nood,” legde hij uit. “Gróte nood welteverstaan. Van historisch hout gemaakt.” Opa keek Pien ernstig aan. “Van hout met een verhaal. Ik nam een spijl uit jouw wieg, waar mama ook nog in heeft gelegen. En het hoofdeinde van het bed van Kees. En het plankje van de schommel die papa voor jullie heeft gebouwd.” Opa wreef over de onderste sport, die hij van de poot van zijn eigen eettafel had gemaakt. “Aan dit hout dronken oma en ik altijd onze koffie.” Luidruchtig schraapte hij zijn keel. En daarmee was de kous af. En de ladder van Pien. Het was opa’s laatste project. Daarna ging hij dood. Net als Kees.

Het verdriet in huis weegt kilo’s en kilo’s. Vorig jaar was het nog wel te dragen. Toen kwam opa op bezoek. Die haalde herinneringen op, aan hun dagjes naar het bos met Kees. En opa schaakte met Pien tot de zon onderging. Dat hielp. Nou ja, een beetje. Maar nu klopt haar hart zowat uit haar borst en is het missen levensgroot. Is dit zo’n moment van... van wat opa bedoelde met ‘op adem komen’? Pien twijfelt. Even weg...

33

naar buiten, naar boven... naar Kees. Met hem stoeien en knuffelen, en negen kussen geven: voor elk jaar één. Ze kan niet langer wachten. Wat zou het? Ze kan het toch proberen? Niemand die haar ziet.

Pien trekt de ladder uit de hoek en zet hem tegen de vensterbank. Duwt en trekt tot hij stevig staat. Behoedzaam zet ze haar voet op de onderste sport. Eerst maar eens zien of die ladder haar wel kan dragen. Ze vouwt haar handen om de ronde stijlen. Trekt haar andere voet bij. Er kraakt niks. Er buigt niks door. Trefzeker plaatst ze haar voeten een sport hoger, en nog één, en nog één. Haar handen lijken hiervoor gemaakt. Haar voeten willen niet anders meer. Haar hoofd schampt de gordijnroede, schaaft langs het kozijn. Puntige baksteen trekt witte halen in haar huid. Pien let er niet op. Ze klimt en klimt. En de ladder groeit en groeit, en groeit maar door.

Warme herfstwind woelt door haar haar. Piens blik is vastgehaakt in de sporten. Die blijven maar komen. Ze merkt niet eens dat ze nu meters boven de grond zweeft. In de lucht. In niks. De haartjes op haar armen komen overeind. Fluisteren dat ze nu wel erg hoog is. Dat het misschien tijd is om terug te gaan. Pien luistert niet.

“Ik kom hoor, Kees,” zegt ze. “Ik kom eraan.”

Pas op grote hoogte houdt ze stil. Onder haar schitteren rode daken. Rook kringelt op uit onzichtbare schoorstenen. Pien hangt haar kin op een sport en staart naar beneden. Opa had gelijk. Hier heeft ze overzicht, en kan ze eindelijk ademen. Hier drukt het verdriet haar niet tot moes. Piepkleine mensjes haasten zich door smalle straten. Auto's krioelen onder haar. Zo klein, zo veel.

34 Haar handen glijden langs de zijkant van de ladder. Hout schraapt langs haar vel. Als ze niet uitkijkt, schiet er zo een splinter onder haar nagel. Zorgvuldig zet ze haar voet op de volgende trede. Bij elke stap verdwijnt de aarde verder uit zicht, verandert in een lappendeken van blauw, en bruin en groen. Komt ze ietsje pietsje dichterbij Kees. Zacht ruist de oostenwind in haar oren.

Plots beneemt een wolk haar het zicht. Mist plakt tegen haar huid, vormt kleine pareltjes in haar wenkbrauwen. Het voelt frissig nat. Met haar tong slurpt ze het vocht van haar bovenlip. Pien ziet geen hand voor ogen.

“Hallo!” roept ze. “Is daar iemand?”

Er komt geen antwoord. Zelfs geen echo. Haar stem lost op en sterft weg. Een vlucht ganzen passeert zwijgend in een grote V. Ze kijken niet op of om. Onverstoorbaar koersen ze richting het zuiden. Pien schuift haar handen verder naar boven. Trekt haar voeten mee. Haar benen sputteren, kramp trekt in haar kuit. Hoe ver is het nog? Hoeveel treden? Oneindig lijkt het nu. In gedachten knuffelt ze Kees, snuift zijn geur op tot in haar tenen. Het helpt een beetje. Voorzichtig komen haar benen weer in beweging. Langzamer, dat wel, maar het gaat.

Een jaagwind steekt op. Die rukt aan haar kleren. Blaast de strik uit haar veters.

Ragfijn zand striemt haar gezicht. Trekt met heksennagels sporen in haar hals. Een voet glipt van de sport. Pien hijgt. Roepen wil ze. Om opa, om Kees. Om te zeggen dat ze hier is. Maar ze heeft geen adem over. Nog heel even volhouden, vasthouden. Fijn zand verzamelt zich tussen haar wimpers. Belemmert haar het zicht. Maakt haar oogleden zwaar. Langzaam zakken ze dicht.

“Dacht ik het niet!” Twee handen grijpen haar bij de schouders, trekken haar omhoog. Die stem herkent ze uit duizenden. Nog voor ze ook maar iets kan zeggen, drukt opa haar stevig tegen zich aan. Uit zijn mond rollen schaters. In zijn ogen knetteren vuurtjes. Zijn baard schuurt tegen haar wang. Het kriebelt een beetje.

Voorzichtig wrijft Pien het zand uit haar wimpers, en spiedt om zich heen. Reuzen van bomen deinen zachtjes heen en weer. Vogels vliegen af en aan, met bessen en kleine visjes in hun bek. Tussen de takken weeft de zon fijne draden goud. Het ruikt er naar appeltaart met een toefje thuis.

“En ook nog precies vandaag!” Opa's buik schudt van het lachen. Stiekem snuffelt Pien aan hem, telt de knoopjes van zijn bloes. “Wonderlijk... wonderlijk! Vind je niet, Kees?”

Bloed suist in haar oren. Met ogen tot spleetjes geknepen speurt ze om zich heen. Uit opa's schaduw stapt hij tevoorschijn. Met zijn blonde krullen en die brede lach. In zijn broek een fikse winkelhaak. Een veeg modder bij zijn oor.

“Hoi Pien,” zegt Kees.

Pien durft haast niet te kijken. Ze wil iets zeggen, maar wat? Haar buik doet ineens 35 zo vreselijk zeer. En er zit prik in haar ogen. Ze knijpt en wrijft, en zucht. Maar niks helpt. Ineens is er een traan. Hij springt uit haar oog, recht naar voren.

“Geef niks hoor,” Kees poert met zijn vinger in het gat in zijn broek. “Niks vreemds aan, hè opa?”

“Niks vreemds aan, jongen,” bromt opa schor.

Met haar voet draait Pien een putje in het zachte mos. Rulle aarde valt over haar gymp. Soms kan je zo erg naar iets verlangen. Zo heel intens erg. En als het dan eindelijk zover is, dan weet je het even niet meer. Ook al heb je er nachten over gedroomd. En er eindeloos over gefantaseerd.

Even staan ze daar in stilte. Dan wikkelt Kees zich als een aapje om zijn zus. Klemt zich met zijn slingerarmen aan haar vast. Hun wangen tegen elkaar gedrukt. Zacht stroomt het. Van Kees naar Pien, en van Pien naar Kees.

“Weet je het al?” Kees kan zich niet meer inhouden. “Heb je het al gesnapt?” Hij wipt van zijn ene been op het andere.

Pien plukt wat lavendel en steekt het bij elkaar. “Wat gesnapt?”

Opa's neus verdwijnt tussen de paarse bloemen. “Heerlijk,” verzucht hij.

Ongeduldig springt Kees om hen heen. “Nou-hou,” gaat hij verder. “Het is dus zo-ho...”

Pien gniffelt. Dat deed hij vroeger ook altijd: eindeloos rekken tot ze haar geduld verloor. En dan net zo lang gillen totdat papa de trap opstormde. En Pien de pineut was.

Kees’ ogen twinkelen. “Nou-hou... Du-hus...”

Met een schreeuw stort Pien zich boven op haar broer. Ze neemt hem in de houdgreep, blaast bellen in zijn nek. Kietelt hem tot hij naar adem hapt. Kees schatert het uit.

“Genade!” gilt hij.

Pien zit boven op hem, duwt zijn handen tegen het mos. “Wat zei je?”

“Genade, Pien,” zijn ogen twinkelen. “Goeie grote genade!”

Schouder aan schouder liggen ze in het gras. Hun benen op een hoopje, pinken in elkaar gehaakt. De zon valt in stoffige lijnen door de bladerkronen. Oostenwind streelt hun gezicht. Naast hen landt een roodborstje. Het kijkt om zich heen, kiest het beste twijgje en vliegt ermee naar zijn nest. Samen volgen ze het vogeltje, tot het tussen de bladeren is verdwenen.

“Het is dus zo,” zegt Kees. “Jij woont in mij, en ik in jou. Zo simpel als wat.”

“Nu weet je het,” zegt opa en hij drukt Pien stevig tegen zich aan.

“Nu weet ik het.”

“Doe je de groeten aan Ollie?” vraagt Kees. Pien geeft hem een zoen op zijn neus.

36 Dan vouwt ze haar armen rond de ladder. Haar voeten trefzeker langs de buitenkant geklemd. Voor opa overstroomt, laat Pien haar greep vieren. Ze zoekt naar beneden. Haar ogen dichtgeknepen, haar lippen op elkaar geperst. Sneller dan vogels vliegen gaat ze. Sneller dan het geluid. Sneller zelfs dan zonnestralen.

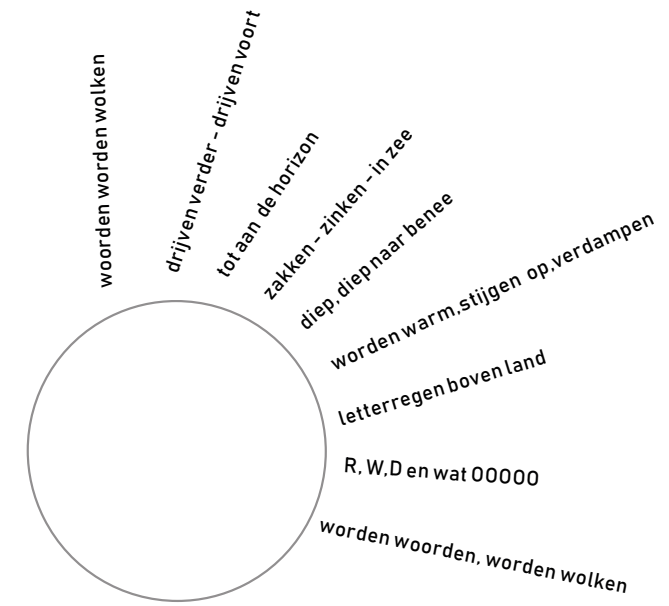
Het duurt maar een paar tellen. Dan schampt haar hoofd het raamkozijn. De wind laat het gordijn opbollen. Met een plof landt Pien op de vloer. Ze schudt de vaart uit haar hoofd en kijkt om zich heen. Ja, dit is écht haar kamer. Met haar bed, en haar witgelakte bureau. De foto van opa met Kees en Pien in het bos. En Ollie op wacht in haar stoel.

Nonchalant leunt de ladder tegen het raamkozijn. Vier sporten telt Pien, precies zoals altijd. In haar lijf bruist het dat het een lieve lust is. Vuurwerk schiet de lucht in, ontploft in duizend sterren. Met een zucht laat Pien zich achterovervallen op haar bed. Duwt haar hoofd in Ollies buik. Snuift Kees’ geur op uit het grijze pluche.

“Je krijgt de groetjes,” fluistert ze. ‘De liefste groetjes uit de hemel.’

Kris Terwindt

is een pseudoniem van schrijver Christine Ruppert. Ze is tweedejaars student aan de Schrijversvakschool te Amsterdam, na ruim twintig jaar in het onderwijs als leerkracht, adviseur en beleidsmaker. Dit is haar eerste publicatie. kristerwindt.nl

Wat als b0men w0lken w°rden?

Als b°men w°lken w0rden

Klim ik m°h00g

Langs tak, bast

Even h°ud ik vast

Dan w°rdt

C6H1005N, N202ArC02

Zit k b0ven °p een w0lk

W0lk ik wind

W°lk ik w0lk

Waai ik waai

Waai waai

G°°dbye

Ik zoek de velden uit mijn dromen

Maar zie alleen biet in klei

Dat is het nie, nie, nie

Klim langs regenboog omhoog

Overzie de kust, hoor de zee

Onder mij de straten

Voor mij de sterren

Ik zie ze, hoor ze

Knisperend, flikkerend fluisterend:

Loop de ruimte maar in.

Maaïke Looijen

studeerde Nieuwe en Nieuwste Geschiedenis en Culturele Studies aan de Universiteit van Amsterdam. Ze schreef voor verschillende bladen en kranten. In 2021 verscheen haar eerste kinderboek, *Ourania: De kleine woestijnwind* (Clavis Uitgeverij). Vorig jaar verhuisde zij van Amsterdam naar Middelburg. Met *Driewerf Zeeland* debuteert zij als dichter.

Mijn eigen wereld

Merijn Bartelink

De plant staat op mijn rug
mijn hoofd groeit in de pot
ach wat gaat ie snel
het schiet al lekker op

we hebben onze boekenkast
daar slaap ik lekker in
dan droom ik over dromedarissen
wat zijn die dieren slim

lekker hangen aan de lamp
op de kop lees ik een tarotkaart
die mijn leven voorspelt
dat is het wel waard.

De flonkering

Het is mooi en kostbaar
en moeilijk te halen
hierover gaan
geruchten en verhalen

het schittert met pracht en praal
ik kan ernaar blijven kijken
uren en urenlang
er is niets mee te vergelijken

patsen en opscheppen
met zo'n ding aan je hand
flonker je in het licht
met een koninklijke diamant.

Merijn Bartelink

(2012) is een Goese dichter die al bij de eerste editie van Baaierdprogramma Oersoep optrad. Dit is zijn derde publicatie. Naast schrijven speelt hij graag volleybal, games en voetbal.

Eindelijk stilte

Ans Schilders

Als hij aan het orgel mocht draaien
 Voelde Jantje zich rijk en tevrede
 Hij hielp zijn vader met mansen
 De school die kon wachten, daar zat hij niet mee
 Wat zou hij nog leren? Hij wist wat hij wou
 Als hij straks een man was: een orgel, een vrouw
 Verlangde naar liefde, een vleug romantiek
 Maar zijn echte passie was orgelmuziek

Zijn vader kwam jong te sterven
 En Jantje heeft dagenlang danig gegriend
 En hij zocht zijn troost bij wat hij zou gaan erven
 Zijn trotse bezit, bij zijn orgel, zijn vriend
 Het leek of het pierement zacht tot hem zei
 Droog jij maar je tranen, je hoort nu bij mij

Het waren gelukkige jaren
 Dag en nacht zo tezamen op pad
 Maar hij ging steeds minder verdienen
 Alhoewel hij een vrouw en een dochttertje had
 Die zeiden vaak: sukkel, wat ben jij voor vent
 Je slooft je wat uit voor zo'n luttele cent
 En Jan kon slechts zwijgen, verweer had hij niet
 Maar diep in zijn hart knaagde steeds meer verdriet

En toen nam zijn vrouw de benen
 Liet Jan in de steek voor een rijke meneer
 Trok zich ook niets aan van hun dochter Irene
 Het kind bleef bij hem, zag haar moeder nooit meer
 Hij las in haar ogen heel vaak het verwijt
 Door jouw pierement raakte ik moeder kwijt

Zo sjouwde hij voort alle dagen
 Steeds vaker werd hij weggestuurd
 De mensen passeerden hem haastig
 Of bleven het liefst maar bij hem uit de buurt
 En toen op een dag kwam een junk op hem af
 En sloeg hem tot hij hem zijn mansbakkie gaf
 Daar lag hij, gebroken, bebloed en verwond
 Hij was half bevroren toen men hem daar vond

Daarna werd hij nooit meer de ouwe
 Hij werd door zijn dochter slechts een keer bezocht
 Hij pleitte vergeefs om zijn orgel te houden
 Zij had het al aan een Japanner verkocht
 Nu ligt op zijn graf slechts een krans van zijn kind
 Met "eindelijk stilte" zwart-wit op het lint

Luister hier naar
de opname!

Ans Schilders

is schrijfster, regisseuse,
 actrice en dramadocent.
 Haar portfolio behelst
 een baaierd aan genres
 waaronder muziektheater,
 cabaret, liedjes en verhalen.
 In 2016 bundelde ze haar
 teksten onder de titel *Leuk
 bezig*.

Wedstrijd

Anne van Damme

Het is geen wedstrijd, maar ik ben wel aan het winnen
Ik loop voorop, waar blijf je nou?
Ik wil niet dwalen, blijven hangen in verstikkende verhalen
Nee, ik moet door
Dus kom op

Of is dat te veel gevraagd?
Om mij te laten dromen
Mag ik niet los zijn van wat jou is overkomen?

Langs de zijlijn gebroken woorden schreeuwen
In de hoop dat ze de reis overleven naar een oor
Dat niet alleen hoort maar ook voelt
Hoe het is om alleen te zijn
Als een drager van een pijn die niet van mij

Is dat te veel gevraagd?
Om mij te laten dromen
Mag ik niet los zijn van wat jou is overkomen?

Zijn wij altijd maar verbonden
Is er geen ontkomen aan
Wordt de waarheid nog gevonden
Biedt ze troost aan ons bestaan?

Luister hier naar
de opname!

Anne van Damme

is muzikant en muziekdocent. Na haar studie aan de Rockacademie schreef ze vooral Engelstalige nummers. In 2017 maakte ze een uitzondering daarop, voor het verhaal van de Zeeuws-Vlaamse Hedwigepolder, met het lied “Je laten gaan”. “Wedstrijd” schreef Van Damme speciaal voor De Baaierd.
annevandammemusic.com

De Woordenverkoper

Willem van Vliet

Op de hoek van twee straten is een winkeltje. De inrichting ervan houdt het midden tussen een kleine boekhandel en een archivariaat. Het is een woordenwinkeltje.

Net als de bakker aan de overkant verkoopt de woordenverkoper veel, want de mensen in de stad hebben nu eenmaal woorden nodig, en gebruikte woorden moeten weer worden vervangen.

De woorden staan netjes in schappen en kasten gerangschikt. Elke ochtend komen de marktkooplieden de winkel binnen. “Hetzelfde recept,” zeggen ze dan tegen de woordenverkoper, die de bedoelde woorden voor hen heeft klaarstaan. Daarna komen de politici, die, van welke partij ook, altijd dezelfde woorden kopen, zoals ‘in principe’ en ‘de prioriteit’. “Goeiemorgen, weertje vandaag, hè?” Dat zijn de abbonementhouders.

Een enkele keer komt er iemand binnen die zorgvuldig zijn woorden kiest. Een klein, gebogen mannetje sluipt tussen de kasten en schappen, koopt een paar schuttingwoorden die hij schichtig onder zijn jas steekt. Soms komt er een vader of moeder binnen met een kindje dat zijn eerste woordjes krijgt. Maar meestal verlaten de mensen de winkel met tassen vol nietszeggende woorden.

Als de notaris veel eerder dan normaal binnenkomt, voelt de woordenverkoper dat er die dag iets bijzonders gaat gebeuren. “Zes keer ‘notariële acte’ en twaalfmaal ‘echtscheidingsconvenant’, beste kerel.” En de woordenverkoper heeft een hekel aan de neerbuigende manier waarop hij door de notaris wordt behandeld.

“Er zijn er nog maar acht, notaris.”

“Ik moet er twaalf hebben.”

“Dan moet ik er in de werkplaats bijmaken, notaris. Ik zal ze u snel bezorgen.”

“Doe dat, beste man, doe dat en maak voort.” En de notaris verlaat de winkel.

De woordenverkoper sloft naar het werkplaatsje achter in de winkel. Veel liever maakt hij daar mooie woorden zoals ‘waterval’ of ‘zonnewende’, woorden waar hij zo prachtig bij kan neuriën. Die woorden zet hij dan in het lichtbakje naast de aanbiedingen. Maar nu moet hij van die zware woorden maken.

Hij is druk aan het werk als de winkelbel gaat. Terwijl hij naar de toonbank loopt ziet hij een vrouw in de deuropening. Zijn knieën beginnen te trillen.

De vrouw loopt de winkel in en de woordenverkoper wordt duizelig. Ze is prachtig. Haar lange bruine haar golft mee met haar tred. Een open blik met grote groene ogen.

De woordenverkoper houdt zich vast aan de toonbank.

De vrouw loopt zoekend tussen de schappen. De woordenverkoper hoopt dat ze zo snel mogelijk de winkel zal verlaten. Nee, hij hoopt dat ze de winkel nooit meer zal verlaten. Hij wil wegkruipen achter de toonbank, maar het is te laat. De vrouw loopt naar hem toe.

Haar blik treft de zijne en hij voelt iets waar hij geen woord voor heeft. Een woord dat hij nog nooit heeft verkocht. Een woord dat hij nog moet maken.

De vrouw kijkt naar de woordenverkoper. Hij zoekt vergeefs naar woorden.

“Ik wil graag van u het woord ‘zonsopkomst’ hebben,” zegt de vrouw.

De woordenverkoper is even stil en hoort zichzelf dan heel kort een melodie neuriën. “Dat woord heb ik niet op voorraad, dat moet ik opnieuw maken,” zegt hij.

“Hoeveel tijd heeft u nodig?”, vraagt de vrouw.

“O, een uur, nee, een dag, nee, nee, een week. Ja, ja, een week.” Hij roept maar wat.

“Dat is fijn,” zegt de vrouw. “Dan kom ik over een week terug.” En ze verlaat de winkel.

De woordenverkoper wist zich het zweet van het voorhoofd. Hij sluit de luiken voor de etalage, draait de deur op slot. Daarna hangt hij het bordje ‘Wegens omstandigheden gesloten’ aan de deur.

En hij holt naar zijn werkplaats. Zo snel mogelijk maakt hij het woord ‘zonsopkomst’. Daarna gaat hij het speciale woord maken dat hij aan de vrouw wil 44 geven.

Hij maakt een heleboel nieuwe woorden. Neuriënd maakt hij een grote stroom prachtige woorden voor deze vrouw.

“Woordenverkoper! Woordenverkoper!” Buiten het winkeltje drommen steeds meer mensen samen. Ze beginnen op de luiken te bonzen, maar de woordenverkoper reageert niet.

Hij maakt parmantige woorden, lieve woorden en koosnaampjes voor de vrouw, met schroom maakt hij zelfs een paar vieze woordjes voor haar. Maar dat ene woord, het woord der woorden dat hij nu moet vinden; hij vindt het niet. De eerste dag niet, de tweede dag niet. De hele week niet.

Een grote schare advocaten, ambtenaren, onderwijzers en de notaris, de halve stad staat voor het winkeltje. “Woorden, we moeten woorden hebben!” roepen de mensen. Het openbare leven loopt uit de hand. Branden worden niet meer geblust omdat niemand kan zeggen dat er brand is. De mensen moeten verkeerde woorden gebruiken, velen moeten al zwijgen en de dorpsomroeper staat alleen maar drukke gebaren te maken.

Het gebons wordt luider en luider. De mensen beginnen aan de deur en de luiken te rammelen.

Op de dag waarop de vrouw zal terugkeren komt de woordenverkoper uit het werkplaatsje en sloft naar de deur.

“Ja, ja, ja, ja, ja, ja, ik kom al,” roept hij en hij is blij dat hij pas nog zijn voorraad ‘ja’s’ heeft aangevuld. Woedend stormen de mensen de winkel binnen. De woordenverkoper moet eerst een heleboel scheldwoorden verkopen, die de mensen meteen tegen hemzelf gebruiken. Hij moet zelfs een paar woorden gratis meegeven om de mensen te kalmeren. Maar hij doet die dag goede zaken, want veel mensen kopen ook reserve-woorden in.

Aan het einde van de dag. De winkel is weer leeg. Het is bijna sluitingstijd.

Wanhopig probeert hij nog één keer het woord te vinden.

De deurbel. De vrouw komt binnen. De woordenverkoper rent vanuit de werkplaats de winkel in en moet zich aan de toonbank vasthouden. Ze is nog mooier dan vorige week. Een glans omgeeft haar gestalte. Ze glimlacht naar hem. Hij wil in haar ogen verdwijnen.

Het bestelde woord ligt klaar. De vrouw neemt het pakje aan en ze betaalt.

De woordenverkoper wil de speciaal voor haar gemaakte woorden overhandigen, maar hij weet dat dat niet kan zonder het ene woord, het toverwoord dat hij niet heeft. Hij begint te trillen en er komt dikke mist in zijn hoofd.

Hij kijkt de vrouw aan. 45

“Ik heb een woordenwinkel... een woordenwerkplaats... een heel leven tussen de woorden en het liefst schenk ik u nu een wonderwoord, maar ik heb het niet,” stamelt de woordenverkoper.

“Ik weet het,” zegt de vrouw zacht. En ze fluistert het woord dat hij niet kon vinden.

Willem van Vliet

schrijft verhalen, gedichten en (muziek)voorstellingen. Tijdens zijn werkzame leven volgde hij al een tweejarige schrijfpopleiding in Brugge en bracht hij als schrijver en acteur theaterstukken op de planken. Inmiddels wijdt hij zich volledig aan het schrijven van bundels en vertelvoorstellingen. Van Vliet won verschillende literaire prijzen, waaronder een verhalenwedstrijd van de Universiteit Leuven. willemvanvliet.eu

Zielige beer

Jeffrey Limburg

Een beer woont in het bos
Daar woont hij al heel lang
Maar hij kan niet meer lopen
En hij is zo bang

Zijn pootjes zijn gebroken
En hij heeft geen tandjes meer
Nu ligt hij daar te huilen
Wat een zielige beer

Het is z'n eigen schuld
Het was een beetje dom
Om in die boom te klimmen
Die boom die viel dus om

Hij brulde in zijn val
En toen kwam hij heel hard neer
Hoe moet het nou toch verder
Met die zielige beer?

Want hoe eet hij dan? Door een rietje
Hoe drinkt hij dan? Door een rietje
Hoe praat hij dan? Door een rietje

En hoe zingt hij dan? Door een rietje
Hoe huilt hij dan? Door een rietje
Hoe brult hij dan? Door een rietje
Wat een zielige beer

En hoe hoest hij dan? Door een rietje
Hoe plast hij dan? Door een rietje
Hoe poept hij dan? Door een rietje

En hoe kruipt hij dan? Door een rietje
Hoe danst hij dan? Door een rietje
Hoe klapt hij dan? Door een rietje
Wat een zielige beer

Die beer is heel erg zielig
Dat weten we nu wel
Hij moet nu maar eens stoppen
Met die kommer en die kwel

Die beer die leert maar roeien
Met de riemen die hij heeft
Met voldoende rietjes
Denk ik dat 'ie 't overleeft

Want hoe zingt hij dan? Door een rietje
Hoe vecht hij dan? Door een rietje
Hoe huilt hij dan? Door een rietje

En hoe bidt hij dan? Door een rietje
Hoe lacht hij dan? Door een rietje
Hoe smeert hij dan? Door een rietje
Wat een zielige beer

Jeffrey Limburg
staat regelmatig op de
Zeeuwse planken als
acteur, maar hij schrijft
ook absurdistische korte
verhalen en liedjes die
menig wenkbrauw doen
rijzen. Ook treedt hij op
met monologen, zoals "Het
tragische verhaal van Joost
en zijn vaatwasser" en
speelt hij af en toe in korte
films.

Luister hier naar
de opname!

Peter Knipmeijer

Afgekeurd kinderboek
Grootvizier Iznogodh
Werd in deel 16
Verliefd op zijn paard

Veel van de scenes zijn
Allerdiervriendelijkst
Maar voor de kleintjes
Wat plastisch van aard

Raymond van de Ven

Leve de oliesheik!
Rechtgeaard voetbalfan
Niet te verzadigen
Smetteloos wit

Kijk hem dan voetbal zien
Smeergeldbetalende
Op zijn tribune
Waar bloedgeld in zit

Peter Knipmeijer

debuteerde in 2010 en heeft vijf bundels uitgebracht met vrij vers, *light verse* en axiomatische poëzie. In 2011 werd hij tweede bij de Turing Nationale Gedichtenwedstrijd. Hij is een van de zes stadsdichters van Terneuzen. Voor dit tweede nummer van tijdschrift *De Baaierd* fungeerde hij als meester van het ollekebolleke.

Raymond van de Ven

schrijft gedichten sinds hij het zich kan herinneren, maar dat kan (zegt hij zelf) ook aan zijn geheugen liggen. Als stadsdichter van Middelburg (2020 t/m 2021) haalde hij diverse keren de landelijke media. De redactie van *De Baaierd* vroeg Van de Ven voor dit nummer als ollekebollekepupil van Peter Knipmeijer. De les betrof interpunctie.

Wat is een
ollekebolleke?
Cabaretier Erik
van Muiswinkel
legt het uit:

In de B

Benito

Ben in de B
Tot vroeg in de ochtend
Me haar froes heb al tijden niet gevlochten
Deze dagen zijn die mensen NPC's
Ze zijn bestuurbaar als poppen
Geef me hart niet aan iedereen
Want dat kan toch niet kloppen
Ja ze weten ik ben koppig
Wanneer ga je weer droppen?
Is wat ze vragen
Want ik ben niet te stoppen
Op z'n tijd zoals klokken
Ben misschien al vertrokken
Als je wil wachten tot morgen
Want ik wil soms even weg
Van al me zorgen

'Ben in de B' is kort voor
'Ik ben in de buurt'.

'NPC' is een afkorting
van de term *non-player
character*, die verwijst
naar personages in
computerspellen die
niet bestuurd worden
door spelers. Een NPC is
dus iemand die niet voor
zichzelf kan denken.

Benito

is de artiestennaam van
rapper Ben Baars uit
Middelburg. Hij beschouwt
de Vlissingse Donson
als zijn mentor. Veel van
Benito's werk is te horen op
Spotify.

Luister hier naar
de opname!

De kunst van de omweg

Schrijversgesprek met Peter Swanborn

Hanneke Middelburg

“Ieder gedicht is een tot mislukking gedoemde poging om het bestaan samen te vatten,” stelt de Rotterdamse dichter, schrijver, journalist en poëziedocent Peter Swanborn. Hij schreef vijf dichtbundels, waaronder *Een koud bad*, waarin hij een stem heeft gegeven aan verdronken Zeeuwen. Dit jaar verscheen zijn eerste roman: *Onder het luchtspoor*.

Swanborn kweekt en onderhoudt dagelijks zijn schrijfspieren en voorziet proza en poëzie van gedetailleerde en gedegen recensies. Poëzie noemt hij de kunst van de omweg. Wie is deze schrijver? Zoals hij zelf zegt: “Lees mijn gedichten!” Hij vertrouwt op de kracht van beelden, gelooft niet in inspiratie en zegt dat gedichten niet over gevoelens gaan.

Hoe kun jij het beste schrijven, wat heb je daarvoor nodig?

Tijd en stilte en geen druk van ander werk of dingen die mensen van mij verwachten. Ik ben een tamelijk gedisciplineerde schrijver. Mijn ochtenden zijn heilig in die zin dat ik deze helemaal reserveer voor het schrijven. Dan ben ik ook gewoon niet bereikbaar. Ik geloof er heel sterk in dat je alleen kan schrijven op een computer die niet verbonden is met internet. ’s Ochtends vroeg ga ik vanuit mijn halve droomslaap vrij snel naar mijn werkkamer. Aan het eind van de ochtend of tussen de middag ga ik even naar buiten of sporten om om te schakelen en dan rond 14.00 uur plug ik in en dan mag de wereld binnenkomen. ’s Avonds geef ik veel les.

“Ik geloof er heel sterk in dat je alleen kan schrijven op een computer die niet verbonden is met internet.”

Lukt het altijd om iets te schrijven als je ervoor gaat zitten?

Een goed gedicht schrijft zichzelf, ik geloof niet in het wachten op inspiratie. Inspiratie ontstaat tijdens het werken. Misschien dat er het eerste uur niets gebeurt, maar dan moet je gewoon blijven zitten. Er gebeurt op een gegeven moment altijd wel iets en dat gaat ook deels buiten je om. Er ligt altijd werk om te doen. Gedichten die half af zijn, stapels notitieboekjes, er is altijd zoveel om te doen. Het is niet altijd dat grote witte papier of beeldscherm. Dat is er soms ook, maar dat boezemt mij niet zo veel angst in.

In jouw poëzie zet je geen observaties neer, maar krijg ik een scène, een heel andere wereld mee en daarmee een gevoel.

Tussen mijn 20e en 30e zat ik in de beeldende kunst, in de fotografie, en dat heeft me wel gevormd in kijken. Ik wil beeldend schrijven en dat probeer ik mijn cursisten ook te leren: vertrouw op je beelden, laat je beelden het werk doen. Je hebt al die emotionele woorden niet nodig. Poëzie is de kunst van de omweg en mijn omweg is die van het beeld. Maar leg je beelden nooit uit, want dan zit je al snel op de stoel van de lezer. Maar goed, dat is een hele kunst, en dat is: oefenen, oefenen, oefenen.

Je kijkt heel kritisch naar het werk van anderen. Kijk je ook zo kritisch naar je eigen werk?

Ik hoop van wel. Ik heb ook meelezers die heel kritisch zijn.

Wanneer is een gedicht ‘goed genoeg’ voor jou?

Ja, dat is zo’n lastige vraag, wanneer is een gedicht af? Je trekt op een gegeven moment je handen ervanaf, omdat je door wil naar iets anders. Maar je kan eindeloos door-schaven aan gedichten. Soms kom je ook wel op een punt dat je aan het schaven bent en je denkt: dit gaat de verkeerde kant uit. Dan lijkt het misschien wel beter te worden, maar dan is het alsof de energie van een gedicht wegstroomt. Dan wordt het te netjes of te glad.

Maar, ik neem ook de vrijheid om aan dingen die ik al gepubliceerd heb door te werken. Er zijn heel veel dichters die nog aan hun gedichten doorwerken. Een beroemd voorbeeld is H.H. ter Balkt, één van mijn grote favoriete schrijvers, die bij elke herdruk of bloemlezing altijd met het rode potlood door zijn eigen gedichten ging. Een gedicht is een organisch ding: het leeft door, als het goed is. Ik zie altijd nog andere mogelijkheden als ik een dichtbundel van iemand lees. En dat is een beetje beroepsdeformatie, je ziet altijd keuzes die een schrijver gemaakt heeft en dan kun je je altijd afvragen waarom wel deze keuze en waarom niet.

Je hebt een analytische en respectvolle blik naar gedichten en dichters. Heb je nu die analytische blik nodig om poëzie te kunnen begrijpen of moet poëzie je vooral raken?

Je kunt je afvragen of je poëzie moet begrijpen. Ik hoop dat ik met die beschouwende houding mensen help om als het ware in de ‘kamer’ van een gedicht te komen. Zodat ze het niet van zich afschuiven en denken: laat maar, dat is niet voor mij. Ook in mijn cursus poëzie lezen ga ik geen gedicht uitleggen. Ik laat zien op hoeveel verschillende manieren je een gedicht kunt lezen. En, ik hoop dan dat als je zo lang bezig bent met een gedicht, dat je er vertrouwd mee en betrokken bij raakt. Dat je er inkomt en dat je er dan je eigen interpretatie van kunt maken. Je moet in die kamer staan om alles te kunnen bewonderen. Een kritische blik is zeker geen voorwaarde om poëzie te kunnen

Leonie (48) uit Oudelande

Peter Swanborn

Praten deden we niet veel, kijken
des te meer. In de verte gingen
bomen kopje onder. Wij zagen
buren het dak op gaan, beesten

voor het raam. Brood was op,
water zout. Verder niets. Kou.
Nacht brak aan. Onze lijven
doorweekt tot elkaar gekropen

Het was goed slapen op de storm.

Ik droomde van eiland en zon,
warmte en vruchten, zwemmen
in baaien, het water een vriend
met armen geopend. Verder

en verder, als werd ik gezwommen.
Familie bleef achter, voor eens
keek ik om. Te laat. Niemand
aan wie ik de dag kon vertellen.

uit: *Een koud bad*, 2009

lezen. Hiermee wil ik mensen helpen om minder bang te zijn voor hedendaagse poëzie. En natuurlijk gaat het erom dat het je raakt en dat je er betrokken bij raakt. Ik zie zo vaak dat mensen afhaken, omdat ze het bij de eerste lezing moeilijk of onbegrijpelijk vinden.

Mijn kritische blik werd eigenlijk al heel vroeg ontdekt door mijn vader. Hij schreef verzen, vooral toen hij met pensioen ging, eind jaren tachtig. Ik was toen midden twintig. Hij liet alles wat hij geschreven had aan mij lezen. Ik schreef toen zelf nog niet, ik zat in de beeldende kunst. Hij vond mijn reactie op zijn schrijfwerk zo interessant, het hielp hem bij het schrijven. Het is eigenlijk bijzonder dat hij in mij al de poëziedocent zag die ik dertig jaar later zou worden.

In hoeverre kun je overbrengen wat je werkelijk wilt zeggen als schrijver?

Dat is waar het om draait bij schrijven. De lezer heeft alleen maar de woorden op papier en jij, als schrijver, hebt die hele wereld in je hoofd. En hoe vertaal je die innerlijke wereld naar het papier, zodanig dat de lezer in ieder geval iets meekrijgt van wat er zich in ons hoofd of hart afspeelt. Op papier staan alleen maar letters, tekens. Het is de kunst om via die lettertekens over te dragen wat er vanbinnen speelt. Dat kun je oefenen. En dat is wat je een leven lang oefent.

Je hebt duidelijk een link met Zeeland, getuige de bundel *Een koud bad* (2009) met 24 liederen over verdronken Zeeuwen. Hoe kwam deze bundel tot stand?

De bundel was een opdracht van de toenmalige Slibreeks. Die werd gecoördineerd door de Middelburgse dichter F. van Dixhoorn. Er was de beschikking over een studio met zeezicht in de Willem III kazerne in Vlissingen. Daar mocht ik toen drie weken zitten. Dat was echt geweldig. Daar heb ik zitten lezen over de Watersnoodramp en daarover geschreven en omdat ik zo weinig tijd had om te schrijven, heb ik *Spoon River Anthology* (van Edgar Lee Masters) als voorbeeld gebruikt: allemaal gedichten rondom een grafsteen. Ik heb ieder gedicht als titel een voornaam, leeftijd en plaats van herkomst gegeven. En ik wilde graag samenwerken met componist Christian Blaha uit Middelburg. Hij heeft toen besloten de gedichten voor sopraan, bariton en strijkkwartet op muziek te zetten. Dat is in 2009 uitgevoerd in de Grote Kerk van Veere, maar als het allemaal doorgaat, wordt het dit voorjaar met de herdenking van 70 jaar watersnoodramp uitgevoerd in de Grote Kerk in Dreischor.

Een ander Zeeuws project is "Controleer uw maatregelen" (2010). Vertel...

Voor dit project werkte ik wederom samen met Christian Blaha, het was een opdracht om een herdenkingsstuk te schrijven omdat het 70 jaar geleden was dat Middelburg gebombardeerd werd. Christian kreeg de opdracht van het toenmalige kamerorkest, TY

geheten. En hij heeft aan mij gevraagd om een tekst te schrijven. Maar, hij wist niet dat mijn familie dat bombardement had meegemaakt. Dat kwam dus op wonderbaarlijke wijze samen. Mijn familie woonde in Middelburg, maar mijn moeder was op dat moment in Gelderland en volgde daar een opleiding. En haar moeder, mijn oma, heeft haar toen brieven geschreven. Over het bombardement en hoe verschrikkelijk dat was. Ik wist dat er iets moest zijn in de familie over dat bombardement en ik heb die brieven teruggevonden. Die raakten mij direct sterk. En ik dacht bij mezelf, die brieven zijn zo emotioneel, je hebt een contrast nodig, anders zit de zaal straks alleen de hele tijd te huilen.

Ik ben toen het Zeeuws Archief ingegaan op zoek naar iets wat tegenwicht kon geven. En daar vond ik heel fascinerende regelgeving van de luchtafweer, want daar komt de titel ook vandaan: “Controleer uw maatregelen”. In overleg met de componist heb ik er toen voor gekozen om de fragmenten uit de brieven van mijn oma door een sopraan te laten zingen en daar een bariton tegenover te zetten die, als een soort adjudant van de luchtafweer, die regelgeving voordraagt en zingt. De regelgeving is overigens voorafgaand aan het bombardement en de brieven van mijn oma zijn na het bombardement geschreven. Dus je hebt ook twee perspectieven in tijd. Het is heel verschillend van taal en emotie. Tussen die twee stemmen zit het eigenlijke bombardement.

54 Ik wil je een aantal geanonimiseerde citaten over dichterschap en dichten voorleggen en ben benieuwd naar jouw reactie erop.

De eerste: “Ik denk dat ieder gedicht een poging is om het hele bestaan, alles wat wij kennen en niet kennen, in een kleine verpakking terug te duwen. Ik wil zo’n verpakking openen en overvallen worden.” (Ester Naomi Perquin)

[Denkt na] Ik zou willen nuanceren: ieder gedicht is een tot mislukking gedoemde poging om het bestaan samen te vatten, want dat gaat natuurlijk nooit lukken, al is het maar door het tekortschieten van de taal. Je hebt altijd maar een fragment, maar dat is ook de schoonheid ervan, het houdt je wel aan het schrijven en het houdt je ook aan het lezen. Als je in dat ene gedicht het volledige bestaan zou tegenkomen, dan ben je daarna klaar en dat gaat nooit gebeuren. De ambitie om dat te hebben is natuurlijk heel mooi. Maar, je moet je ook niet te vroeg realiseren dat het gaat mislukken.

“Veel mensen denken nog altijd dat poëzie over het uiten van gevoelens gaat.”

Het volgende citaat luidt: “Ik verafschuw alles wat klef en sentimenteel is.” (Delphine Lecompte)
[Licht] Dat denk ik ook vaak en ik zeg het ook soms wel, maar ja, het mooiste is wel als

je daarin keihard wordt tegengesproken, als je toch geraakt wordt door een gedicht dat eigenlijk klef en sentimenteel is. Net zoals als je op iemand verliefd wordt, is dat ook vaak ondanks allerlei andere dingen die je bij anderen niet zou accepteren; bij die persoon vind je het juist geweldig. Je kunt een gedicht wel afwijzen omdat het klef en sentimenteel is, maar dan doe je jezelf tekort, want je moet gewoon kijken of je het je desondanks toch niet raakt. Veel poëzie neigt naar het sentimentele en dat houdt geen stand. Dan komen we op een ander belangrijk thema. Veel mensen denken nog altijd dat poëzie over het uiten van gevoelens gaat. Maar het gaat juist over het gevecht met gevoelens, het verdringen ervan, het gaat over de ongemakkelijke gevoelens.

Het derde citaat luidt: “Als je niet verrast wordt tijdens het schrijven, levert dat geen goede poëzie op.” (Mustafa Stitou)

Ik snap ’m wel, maar het is nogal streng. Het is weer zo’n regel. Het is alleen maar beperkend, maar het is wel zo, ook bij het schrijven moet je jezelf laten verrassen. Heel vaak denken dichters dat ze het uit hun eigen tenen moeten halen, maar je moet als schrijver juist vaak een stap terug doen en het gedicht of verhaal zichzelf laten vertellen en de taal het werk laten doen. Vertrouw op die vingers en het toetsenbord of de pen die je vasthoudt en laat die het werk doen. Dan word je eerder verrast. Als ik collega-recensenten vraag “hoe maak je een selectie uit poëziebundels?”, dan zeggen ze allemaal “het moet me verrassen”. Je moet een stem horen die je nooit eerder gehoord hebt. Dat geldt zowel voor lezen als voor schrijven.

Wat cursisten soms tegen mij zeggen is dat een gedicht er zo uit golfde. En dit gebrui-ken ze dan als argument dat het dan wel goed moet zijn. Dan zeg ik: “Geniet van die golf, maar het is geen garantie voor kwaliteit.” En als het over inspiratie gaat, dat is een spier die je kunt, moet trainen. Hoe langer je schrijft, hoe meer je hierop kunt vertrouwen.

“Kunst is geen allemansvriend.”

Het laatste citaat: “Mensen zeggen vaak: ik heb je werk gelezen, maar ik begrijp het niet. Waarom zeg je niet wat je bedoelt? Terwijl ik uren heb besteed om precies te zeggen wat ik bedoel.” (Sasja Janssen)

[Licht] Ja, heel herkenbaar! Dat is ook een misvatting over poëzie, dat de dichter iets anders bedoelt dan het gedicht. Mensen denken soms dat een gedicht alleen maar een ingewikkelde verpakking is voor een eenvoudige boodschap. Daar zijn mensen ook mee verpest op de middelbare scholen. Als ik op een middelbare school kom, die

arme kinderen zijn jarenlang door hun docenten gepest, bijna, met de vraag ‘wat de dichter bedoelt’. [Roept] Dat is de verkeerde vraag! Het gaat niet om de intenties van de dichter. Het gaat om wat je erin leest. Dat klinkt een beetje als een open deur, maar het is wel zo. Geef middelbare scholieren de vrijheid om in een gedicht te ontdekken dat er woorden zijn voor wat hen bezighoudt en laat ze leren dat ze niet alleen zijn met hun gedachten of worstelingen. Je hoeft niet met ieder gedicht iets te kunnen. Dat is zo tijd- en plaatsgebonden. Het is ook maar net wat er in je eigen hoofd afspeelt, en of dat een spiegel is van wat je leest. Je hoeft ook niet ieder boek te lezen, je leest wat je aanspreekt. Ook als je publiceert: lang niet iedereen hoeft het mooi te vinden. Kunst is geen allemansvriend.

Wat zou jij beginnende schrijvers mee willen geven?

Doe een cursus, doe een workshop, zoek docenten, zoek meelezers. Denk niet dat je het allemaal zelf hoeft uit te vogelen. Zoek zoveel mogelijk feedback op. Zo’n cursus is een soort hogedrukpan en je kunt alles zelf wel ontdekken, maar dan kost het veel meer tijd. Dus schrijf zoveel mogelijk, oefen zoveel mogelijk en léés zoveel mogelijk. Alle goede schrijvers zijn ook goede lezers. En tegelijk zou ik ook willen zeggen: speel, probeer, ga op onderzoek uit, experimenteer. Stap over de drempel heen van het niet durven laten lezen van je werk.

De cantate
“Controleer uw
maatregelen” is
hier te vinden:

De citaten zijn afkomstig uit: Hasselt, H. van, & Sistermans, B. (2022). *Een mogelijk begin van veel. 29 dichters aan het werk*. Amsterdam: Querido.

Hanneke Middelburg

is een Goese dichteres. Ze werd in maart '22 door de jury van De Baaierd gekozen als beginnend dichter. Als Baaierdgezel trad ze op tijdens de eerste editie van het programma Oersoep en publiceerde ze in het eerste nummer van dit tijdschrift vijf gedichten en een column.

langs krek

Dinie Sophie Fintelman

Er zijn minder vissers dan gewoonlijk
over de oorzaak hiervan speculeer ik niet maar het water is duidelijk kil

ezels zwerven langs de oevers
met de onverstoordheid van een yogi

het enige wat telt zijn de veulens maar ik tel geen veulens
ik begin mezelf te herkennen in deemoed en geduld, in koppigheid

ga over verharde paden, ontwijk geen tegenvoeters
en schuw de krek: als diepzeeën zijn ze waar geen zonlicht in doordringt

Dinie Sophie Fintelman

studeerde Nederlandse taal- en letterkunde op de Nutsacademie in Middelburg. Ze publiceerde de bundels *Bots*, *Aan de rokelozen*, en *Een uitzicht waar iets over viel te zeggen*. Ook verscheen poëzie van haar hand in verschillende tijdschriften.

De viool van Fritz Kreisler

Bert Kreeft

Als Fritz Kreisler speelt, dan zwijgt de wereld stil
geen begeerte tot begrijpen, geen voorstelling, geen wil
Alles wat ik ooit onderweg verloor
Dat ligt nu voor het grijpen, geen klok tikt er meer door

Als Fritz Kreisler speelt, is jouw lichaam niet vervloekt
geen bloed dat dik en koortsig naar een uitweg zoekt
De dag is vederlicht, en de nacht is nimmer koud
De toekomst kent geen twijfel, wij worden samen oud

Maar dan sterft langzaam weg, de allerlaatste noot
Het leven dient zich aan, en dichtbij is weer de dood

Als Fritz Kreisler speelt, is dat zinsbegoocheling
opium voor de ziel van de zwakkeling?
Of is het de genade die de mens aanraakt
en in het aards bestaan de liefde mogelijk maakt?

Als Fritz Kreisler zwijgt, dan speel ik op je huid
met de toppen van mijn vingers het aardse leed er uit

Luister hier naar
de opname!

Bert Kreeft

is een singer-songwriter uit Amsterdam. Hij won diverse prijzen, waaronder de songwriter-wedstrijd (categorie Nederlandstalige popmuziek) van platenmaatschappij Conamus en de BASF WTIA-prijs. Bijna dertig jaar geleden ontmoette hij in Goes een Zeeuws meisje. Sindsdien is deze Amsterdammer gelukkig in Zeeland.

Samenspraak van de elementen

Cathrien Berghout

De zee:

“het gesprek is al gaande
weten ze veel? kropen het land op
keken niet achterom
vallen ons weer in de rede

delen ons op
splitsen met dijken
graaien met molens
hinderen wat heel is

onze stem, hen te machtig
werken ze tegen
mensen: toevallige groeisels
een woekering

ontgaat ze het oude woud
dat ik bewaar als barnstenen
punten en komma's
leestekens in onze vertelling?

hun kortzichtige blik
schraapt om grondstof
over de bodem van de schepping

blind voor de schoonheid van kiezelwier
dat ons beademt en met miljoenen
in vuursteen harde taal spreekt
met zand van gestrande rots

ik gun ze het wonder van glas
dat in stolling niet stilhoudt
dat geeft ze te denken”

De aarde:

“zee, hou vast aan de maan
je getijden, de rustgevende deining
waar ik onderdoor loop

boven gekomen verschuiven
de seizoenen tussen mijn uitersten
van woestijn en ijs

mijn gematigde maaiveld
vertoont dove plekken
bodemdiertjes

trekken uit mij weg
zaden verstop ik vanbinnen
buiten bereik van oplaaien

ik heb teveel geslikt
nu lopen ze over me heen, rooien
wat mij bij elkaar houdt

wat dat met me doet:
het zet me in beweging

ik heb mensen bedolven
moet leven met rampen
dat put me uit

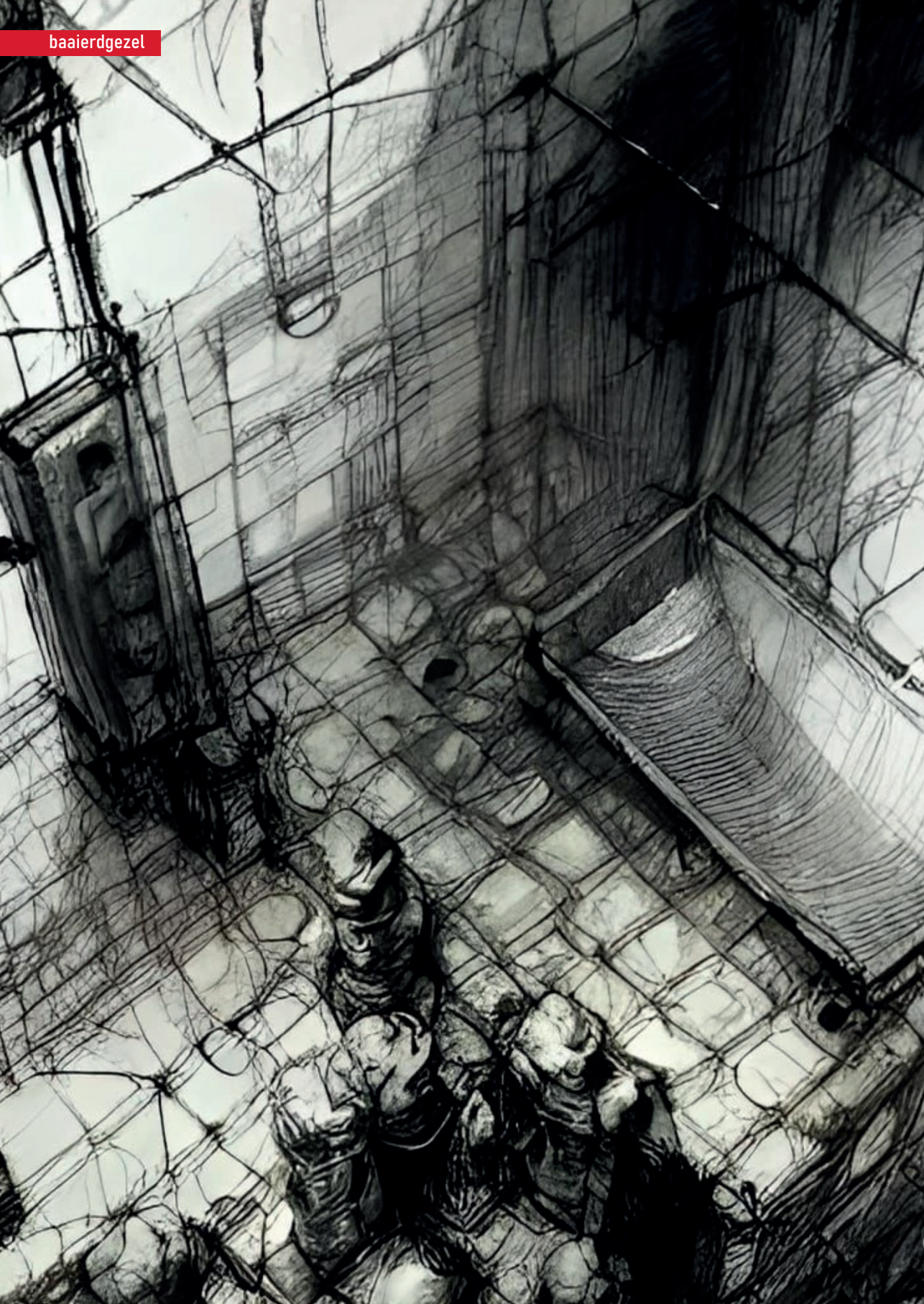
enkel de korstmossen
op mijn basalten voet
houden mij betrokken”

Luister hier naar
de voordracht:

Cathrien Berghout

schreef twee dichtbundels
en publiceerde
gedichten in *Tirade &
Hollands Maandblad*.
Na uiteenlopende
werkzaamheden in de
kunst- en cultuursector in
Rotterdam is nu voorzitter
van Literair café De
Geestgronden in Burgh-
Haamstede.
cathrien-berghout.nl

Het spannende en glamoureuze leven van een drugskoerier in de gevangenis

Trivo Marjanovic

“Wat voor sterrenbeeld ben je, Trivo?” vraagt Giel.

“Kan je dat dan niet zien, man, ik ben een stier.”

“Ja, natuurlijk. Nu je het zegt zie ik het gelijk. Laat me even kijken...: ‘Beste stier, op liefdesgebied gaan er deuren dicht die eerst open stonden. Je moet je hier niet druk om maken. Het universum zegt je dat je meer tijd aan jezelf moet besteden. Voor je baas echter blijft je harde werk niet ongezien. Je zult ervoor beloond worden. Ga zo door.’ En, kan je er wat mee?”

“Wat voor werk, en wat voor liefdesleven? Ik word vandaag helaas niet in mijn hol geneukt en ik kan ook niet promoveren tot medewerker buitendienst. Lekker is dat. Ze kunnen allemaal de tering krijgen. Wat de fuck man, welk werk. Ik zit hier in dit no star-hotel en word nergens voor betaald. Het enige wat we hier doen is eindeloos rondjes lopen om maar niet gek te worden van onze eigen gedachten.” Ik kijk naar een tiental mannen op de luchtplaats. Ze lopen braaf in cirkeltjes achter elkaar.

“Ik zie jou nooit wandelen,” merkt Lars ineens op uit het niets.

“Ik weiger om maar iets te doen,” zeg ik. “Het liefst lig ik in een coma tot mijn tijd erop zit.”

“Een coma zou hemels zijn,” zegt Giel.

Even later krijg ik de krant en stuit ik op een artikel over drugskoeriers. Er is onderzoek gedaan naar de mensen die opgepakt worden voor het smokkelen van drugs. Het overgrote deel is allochtoon, laagopgeleid en heeft psychische problemen.

Ik vraag aan Lars waarom hij er in godsnaam voor gekozen heeft naar Aruba te komen. Naar het antwoord luister ik niet echt. Ik kijk naar alle wandelaars die netjes achter elkaar aanlopen.

Als we weer naar onze cellen zijn geloodst pak ik de krant er nog eens bij. Ik ben dus toch geen fucking gangster. Kutzooi.

“One happy island,” zeg ik tegen niemand in het bijzonder.

“Hou eens op met jezelf gek maken en help me dit op te roken, Trivo,” zegt Sven. “Karel, hou jij de gang in de gaten, dan mag je hierna.”

Karel gebruikt een cd als spiegel om achter de tralies door te zien of de cipiers in de buurt zijn en Sven houdt een stukje aluminiumfolie met wat poeder erop voor mijn neus. Het heeft een aparte, bruine kleur.

“Wat is dit?”, vraag ik.

“Oh, dat is coke die je kan roken. Ik zal het folie van onder opwarmen en dan moet jij door dit buisje de rook opzuigen.”

Ik doe wat er van mij verlangd wordt. Terwijl Sven met een aansteker de onderkant van de folie verhit, hang ik erboven te wachten met een opgerold stukje papier dat dient als een snuifbuis, of beter gezegd zuigbuis. De bruine korrels beginnen te gloeien en dan komt er een gele rook vanaf die me doet denken aan vergeelde perkamenten uit verloren tijden.

“Zuig alles op, zo snel mogelijk,” zegt Sven.

Ik neem een grote teug en voel de rook door mijn longen stromen. Het verbaast me hoe gemakkelijk het erin gaat. Op een of andere manier voelt het voor mijn lichaam heel vertrouwd aan, als een bezoek van een oude vriend die je lang niet gezien hebt.

Nadat ik mijn deel heb opgerookt neem ik de plaats van Karel in. Ik leun tegen de tralies en doe net of ik de gang in de gaten houd. De drugs begint zijn werk te doen.

Buiten zit op een betonnen rand in de zon een meeuw te kijken naar wat er allemaal om hem heen gebeurt. Af en toe kijkt hij me recht in mijn gezicht aan. Het liefst zou ik een steen naar dat beest gooien. Hij kan overal naartoe, maar kiest ervoor om hier bij mij rond te hangen. Om me te treiteren met zijn zelfvoldane, chille houding van ‘ik geef nergens ene fuck om.’ Door die vogel kan ik me niet volkomen ontspannen.

Even doe ik stiekem mijn ogen dicht en stel me voor dat ik een reptiel ben die op een hete rots in de zon zit om zijn lichaam op te warmen. Ik ben eeuwig. Dit hier is maar een tijdelijk oponthoud op mijn spirituele reis naar Nirvana.

Ik besluit dat ik de meeuw volledig ga negeren en me helemaal ga richten op de zonnestrallen. Vandaag is de zon mijn vriend. Alles wordt stil om me heen. Ik probeer zo weinig mogelijk gedachten te hebben, alleen maar te zijn en te voelen. Al snel wordt de hele cel en alles wat ik erbuiten zie met licht gevuld. Licht dat fragiel is en kwetsbaar en dat zomaar kan verdwijnen als ik me beweeg of te diep ademhaal. Ik hoop dat mijn hart er niet mee ophoudt, maar dat is het risico dat ik moet nemen om volledig de diepte van deze ervaring in te kunnen gaan.

De hele wereld voelt nu aan als een warme deken, er hangt een zachte gloed over alles heen. Alsof het universum mij een knuffel geeft. Ik heb totaal geen zin om de gang in de gaten te houden want de high vraagt al mijn aandacht. Het is iets waar ik helemaal in zou kunnen glijden en waar ik intens van zou kunnen genieten. Maar dat kan nu niet. Ik moet werken, opletten.

Na een paar minuten mag ik gelukkig op mijn bed gaan liggen en meegenomen worden in mijn droomwereld. Ik adem zo min mogelijk en zorg ervoor dat geen enkele spier in mijn lichaam zich beweegt. Alleen door met alles te stoppen kan ik dieper en dieper komen in deze staat, die ik nog ken uit de tijd bij de Brahma Kumaris toen ik

mediteerde. Bliss is als een heel schuchter hert dat je alleen kunt bereiken door heel erg stil te zijn en niet te bewegen. Zodra je actief bezig gaat zijn, rent het weg.

Maar ik kan niet volledig opgaan in mijn niet-zijn want mijn lichaam geeft de hele tijd signalen af dat ik ergens moet krabben. Op mijn buik, dan op mijn been en dan weer op mijn voorhoofd. Ik probeer iedere impuls om te krabben te negeren, maar uiteindelijk lukt het me niet. Ik schraap met een nagel over mijn huid en het heeft een effect dat ik nog nooit heb meegemaakt. Terwijl ik mijn nagels in mijn huid duw en de top laag weghaal, voelt het alsof ik duizend orgasmes krijg. Golven van puur geluk stromen door mijn aders. Als een miljoen duiven die in slow motion opstijgen op een bruiloft, met de zon die ertussendoor straalt. Al snel besef ik dat ik niet mijn hele lichaam onder kan krassen. Ik besluit het zo weinig mogelijk te doen. Maar het voelt te lekker en dus ga ik iedere keer juist dieper en dieper met mijn nagel mijn huid in.

Ik heb medelijden met alle huisvrouwen en vaders die dit hemelse gevoel nooit zullen ervaren. Zij zijn hele dagen bezig met doen wat er van ze verwacht wordt, terwijl ik hier het pure zijn ervaar. Zij spelen hele dagen een spel, terwijl ik de sluier van hun realiteit opzij duw en tot de essentie kom van wat het betekent om te zijn.

Ik voel iedere hartslag als een kerkklok door mijn lichaam denderen en besef dat tijd een illusie is. Het enige wat echt is, is de high die ik nu ervaar. Mijn hele leven heb ik toegewerkt naar dit moment. Iedere fout die ik ooit heb gemaakt was voorbestemd om mij hier te krijgen. Ieder zwak moment was een duw in de rug, die ik nodig had om hier te komen. Dit moment is alles.

Uiteindelijk val ik in slaap en droom dat ik in Nederland ben en op een station in Den Haag sta. Ik kijk op de borden om te zien welke trein ik moet pakken om naar huis te gaan. Maar ik snap niets van de borden en pak daarom iedere keer de verkeerde trein. Als ik midden in de nacht wakker word weet ik even niet waar ik ben. Tot ik om me heen kijk. Ik zit nog steeds in de cel op Aruba.

T rivo Marjanovic

is kunstenaar en schrijver. In '22 werd hij als beloftevolle nieuwe schrijver gekozen door de jury van De Baaierd, als gezet in het Baaierdgilde. Marjanovic werkt aan een autobiografische roman met de voorlopige titel *The rise of Trivonius Rex*. Het hier gepubliceerde verhaal is een hoofdstuk uit de roman in wording en werd op 16 december voorgedragen op het podium van De Baaierd.

Colofon

De Baaierd – Tijdschrift voor Zeeuwse literatuur
#2 winter 2022

Redactie: Anna de Bruyckere, Marloes Matthijssen, Joyce Pijnenburg

Bureauredactie en vormgeving: Joyce Pijnenburg en Martien Luteijn

Druk: Graphius, Gent.

Met bijdragen van: Coby Aarnoudse, Ben Baars, Merijn Bartelink, Cathrien Berghout, Johanna Coomans t, Anne van Damme, Dinie Sophie Fintelman, Dianne Hoogstrate, Peter Knipmeijer, Liesbeth Kooiman, Bert Kreeft, Maaïke Looijen, Trivo Marjanovic, Hanneke Middelburg, Joyce Pijnenburg, Josephine Rombouts, Ans Schilders, Peter Swanborn, Kris Terwindt, Raymond van de Ven, Willem van Vliet

©2022 Het copyright blijft eigendom van de auteur.

Omslagillustratie: Wim Hofman ©2022

Illustraties binnenwerk door:
Daniëlle Luinge, Anne Blok en Trivo Marjanovic.
©2022

Voor kopij of recensie-exemplaren kunt u contact opnemen met de redactie van *De Baaierd*.

Postadres:
Badhuis Middelburg
Zusterstraat 7
4331 KG Middelburg
info@debaaierd.nl

www.debaaierd.nl

De Baaierd is een productie van Stichting Rimpelingen.

Dit tijdschrift is tot stand gekomen met steun van de Provincie Zeeland en het Prins Bernhard Cultuurfonds Zeeland en in samenwerking met uitgeverij HetMoet.

Uitgeverij HetMoet hanteert het copyright. Copyright voedt creativiteit, stimuleert verscheidenheid, bevordert de vrijheid van meningsuiting en draagt bij aan een levendige cultuur.

www.uitgeverijhetmoet.nl
ISBN: 978-90-832060-0-4
NUR 324

ISBN: 978-90-832060-0-4

